

Міністерство освіти та науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему «**Виникнення та поширення новітніх релігійних течій в Україні**»

Виконав студент VI курсу, групи МР-61
спеціальності 031 Релігієзнавство
Бернацький Владислав Вікторович

Керівник:

Альошина Оксана Анатоліївна
канд. іст. наук, доц.

Рецензент:

Шаправський Сергій
Анатолійович
канд. іст. наук, доц

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

Засідання кафедри культурології та філософії

від

Завідувач кафедри:

доц. Петрушкевич М.С.

Острог, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади поняття «нетрадиційні релігійні рухи» у світовому та вітчизняному науковому дискурсі.....	12
1.1. Сутність поняття новітніх релігійних рухів.....	12
1.2. Фактори виникнення новітніх релігійних рухів.....	18
1.3. Особливості класифікації та організації новітніх релігійних рухів: вітчизняний та західний науковий досвід.....	24
1.4. Географія поширення новітніх релігійних течій в Україні.....	34
<i>Висновки до розділу.....</i>	<i>38</i>
РОЗДІЛ II. Функціонування новітніх релігійних течій у сучасному суспільно-політичному полі України.....	40
2.1. Аспекти діяльності новітніх релігійних течій	40
2.2. Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій.....	49
2.3. Взаємодії новітніх релігійних течій та громадян: суспільне реагування та висвітлення діяльності у ЗМІ.....	59
<i>Висновки до розділу.....</i>	<i>68</i>
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	
ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Релігійна динаміка України в сучасному світі визначається мультикультурним контекстом і функціонуванням різноманітних релігійних течій, які набули активного розвитку у другій половині ХХ століття та в початку ХХІ століття. Стабільність традиційних релігійних спрямувань перетинається з появою та поширенням новітніх релігійних рухів, які не тільки вносять нові елементи в релігійну картину країни, але й викликають питання щодо їхнього впливу на суспільний та культурний лад.

Зміна соціокультурного контексту в Україні стимулює розвиток інтересу до альтернативних духовних практик, які виходять за рамки традиційних конфесій. Нові релігійні течії часто стають важливим фактором в пошуку особистої ідентичності, духовного зростання та вирішення сучасних життєвих питань. Ця тенденція є частиною глобального явища, де люди шукають нові способи вираження свого духовного світогляду, а також відчувають потребу у зануренні в різноманітні практики, що надають їм певний сенс життя та сприяють розвитку особистості.

Український соціокультурний ландшафт характеризується специфічними рисами, де історично складна релігійна картина створює унікальний контекст для виникнення та поширення новітніх релігійних течій. У цьому контексті важливе постійне спостереження за чинниками, що сприяють зростанню популярності нових релігійних рухів та їх взаємодій із традиційними конфесіями. Процеси глобалізації, зростання впливу інтернету, вплив сучасної інформаційної культури стають причиною пошуку і утвердження нових форм вираження релігійності, які часто виходять за рамки стереотипів та традицій.

Враховуючи складний і вже історичний контекст релігійного розвитку в Україні, важливо розглядати новітні релігійні течії як явище, що впливає на формування духовного обличчя нації, її політичних і культурних процесів.

Дослідження виникнення та поширення цих течій надасть можливість зрозуміти, як вони впливають на релігійну ідентичність українців, а також як вони адаптуються до сучасних викликів та потреб суспільства.

Актуальність теми пов'язана із вивченням і детальним розумінням релігійного ландшафту України у її нетрадиційних проявах і формуванню висновків щодо взаємодій його із соціумом в політичних і медійних аспектах. Важливим є також аналіз праць закордонних дослідників з теми та порівняння їх із вітчизняним науковим доробком. Тема виникнення та поширення новітніх релігійних течій в Україні є принципово важливою для розуміння динаміки релігійного життя в країні та формування подальших перспектив її розвитку, а також взаємодій НРТ із законодавчої точки зору та медійної.

По-перше, вивчення новітніх релігійних течій є актуальним у зв'язку з глобалізацією та зростанням впливу сучасних технологій. Глобалізація створює новий контекст для взаємодії різних культур, і це впливає на поширення та адаптацію різноманітних релігійних практик. Сучасні засоби зв'язку, такі як Інтернет, дозволяють новим релігійним рухам швидко залучати послідовників та розповсюджувати свої ідеї. Розуміння термінології, класифікації дає повну картину у питаннях розуміння феномену новітніх релігійних течій, їх історичних витоків та трансформацій.

По-друге, розгляд новітніх релігійних течій має важливий соціальний аспект. Враховуючи складний історичний контекст України, де релігійні та етнічні чинники часто переплітаються, розуміння та аналіз нових релігійних рухів допомагає краще виробити процеси формування та перетворення сучасного українського суспільства.

По-третє, у зв'язку із постійними змінами у світовому порядку, економіці та політиці, вивчення новітніх релігійних течій стає ключовим для розуміння того, які впливи вони мають на соціальну стабільність.

Отже, дане дослідження має велике значення для релігієзнавців, соціологів, антропологів, а також для представників релігійних спільнот, оскільки воно розкриває нові аспекти релігійної плюралізації в Україні та

надає можливість прогнозувати та реагувати на трансформації у сфері духовності та вірувань.

Аналізуючи **ступінь вивченості теми** «Виникнення та поширення новітніх релігійних течій в Україні», можна стверджувати, що тема є детально дослідженою українськими науковцями. Варто зауважити, що актуального дослідження, що стосувалось динаміки НРР на території України останнього десятиліття немає.

Л. Филипович, А. Колодний, В. Єленський внесли значний вклад у процес дослідження новітніх релігійних течій, аналізу цього поняття, класифікацій, поширення НРТ на території держави та історичних аспектів. Опираючись на праці західних дослідників, вітчизняні релігієзнавці в повній мірі дослідили витоки поняття нових релігійних рухів, адаптувавши його під український контекст.

В. Орлов вдався до аналізу підходів систематизації причин виникнення і функціонування НРР у дослідженнях українських та зарубіжних науковців у рамках наукової статті «Генеza нових релігійних течій у сучасній українській та зарубіжній історіографії», але дослідження автора не є достатньо репрезентативним і актуальним у досліджуваному нами контексті.

А. Спренне проаналізувала поняття «нові релігійні рухи» з точки зору соціології, наголосивши на недостатньому теоретичному вивченні поняття у вітчизняній соціології, а також на проблемі частого ототожнення поняття НРР із термінами «секта» і «культ», що носять негативне емоційне забарвлення, не надаючи терміну «нові релігійні рухи» наукової об'єктивізації.

Вітчизняний дослідник Є. Никитченко проаналізував нові релігійні рухи в контексті конвергентних процесів релігійного життя через призму наступних понять: акселерація, актуалізація соціальних доктрин, актуалізація есхатології, американізація, вельтизація, віртуалізація, глобалізація, діалог, консюмеризм, модернізм (постмодернізм), нові релігійні рухи, паксизація, приватизація, раціоналізація культової практики, ревілізм, секуляризація, синкретизм, сцієнтизм, сучасний релігійний плюралізм, уніфікація екзотеризації,

толерантність, фемінізація, фундаменталізм, харизматизація, егосинтезація, екзотеризація, екуменізм. Дослідження розкриває масштабність терміну НРР у загальній релігійній та соціальній картині.

Спроба визначення нових релігійних течій у правовому полі мала місце у статті А. Дмитрієва. Науковець наголосив, що характерні риси НРР як суб'єкта адміністративного права, класифікують його як «релігійне об'єднання» в юридичній літературі, а це формує неоднозначні висновки: поняття «релігійне об'єднання» залежно від контексту має різне смислове навантаження, що ускладнює його подальшу інтеграцію в правове поле. Важливий внесок у аналізі взаємодій правничого поля і новітніх релігійних рухів можна віднайти у статтях О. Сагана, статті І.Луценко, В. Малишка, В. Чернописьки.

Отже, поняття нових релігійних рухів було достатньо вивчене і проаналізоване українськими науковцями різних галузей, але комплексного дослідження, що охоплювало б різні аспекти цього терміну на вітчизняному науковому просторі немає.

Мета даної магістерської роботи полягає в ретельному дослідженні витоків, розвитку та впливу новітніх релігійних течій на українське суспільство, а також актуалізації усіх наукових доробків. Аналіз взаємодії різних релігійних груп та їхнє впливове значення дозволить визначити основні тенденції та виклики, які виникають в контексті релігійної плюралізації в Україні. Робота базується на ретельному аналізі джерел, статистичних даних, а що дозволяють отримати комплексне уявлення про різноманіття нових релігійних явищ у країні.

У контексті глибоких трансформацій сучасного суспільства важливо вивчати та розуміти феномен новітніх релігійних рухів, оскільки це сприяє формуванню об'єктивного уявлення про динаміку релігійного життя в Україні. Надійне та об'єктивне аналізовання цього явища дозволить не лише розкрити особливості нових релігійних течій, а й визначити можливі перспективи їхнього впливу на соціокультурний лад країни.

Сформульована мета передбачає розв'язання низки дослідницьких завдань, зокрема:

- проаналізувати джерельну базу, присвячену темі виникнення і поширення нових релігійних течій в Україні,
- аналіз досліджень західних і вітчизняних науковців з теми класифікацій та внутрішньої структури нових релігійних течій, а також етимології поняття;
- дослідження географії поширення нових релігійних течій, її закономірностей та особливостей;
- вивчення впливу нових релігійних течій на формування громадської думки і ретрансляції їх у ЗМІ;
- дослідження державного апарату та законодавчої бази щодо моніторингу діяльності нових релігійних течій на території України;
- оцінка ролі нових релігійних течій у релігійному ландшафті України.

Предметом дослідження у роботі є виникнення та поширення новітніх релігійних течій в Україні. Дослідження спрямоване на вивчення явища формування та розвитку нових релігійних груп та рухів на території України, а також їхньої взаємодії з традиційними конфесіями та впливу на соціокультурний лад країни.

Об'єктом дослідження є новітні релігійні рухи, що формують сучасне релігійне середовище в Україні. Основний фокус дослідження спрямований на аналіз формування та розширення нових релігійних рухів, їх вплив на культурний та соціальний контекст України, а також на взаємодію з суспільством через сфери права і ЗМІ.

Джерельну базу дослідження з теми можна вважати репрезентативною як з точки зору вітчизняного наукового доробку, так і західного.

Українські дослідники, такі як Л.Филипович («Неорелігії: поява і стосунки з державою»), «Нові релігійні течії в українському соціумі: зміна

стратегій)», А. Колодний («Нові релігії України»), В. Єленський («Новітні релігійні рухи – зони занепокоєння», «Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття»: розділ «Новітні релігії: мінливе і незмінне»), Н. Дудар («Нові релігійні течії: український контекст: огляд, документи, переклади») А. Васьків («Новітні релігійні течії та рухи як спроба сприйняття «Іншого») Ю. Решетников («Новітні релігійні рухи: міфологеми та реальність») значною мірою дослідили нові релігійні рухи на всіх його етапах: від термінології до етапів поширення. Релігієзнавці здійснили класифікацію і типологізацію нових релігійних рухів, визначили географію їх поширення, їх особливості, історичний контекст, а також місце в культурно-політичному житті України.

Варто відзначити також посібник І. Колесника («Новітні релігійні течії та рухи»), де автор проаналізував основні особливості розвитку новітніх релігійних течій та рухів у світі та в Україні, визначив місце поняття НРР через призму наукових напрямів, описав їх типи та характер діяльності в різних соціокультурних вимірах, виокремив їх риси, періодизацію та основні тенденції.

В контексті теми дослідження важливим є наукові доробки українського релігієзнавця О. Сагана («Держава і Церква — основні моделі взаємодії», розділ «Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії»), який проаналізував діяльність релігійних організацій в правовому полі України. Тут також варто відзначити праці дослідників Малишка В. («Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання»), який в рамках автореферату окреслив проблематику українського законодавства щодо релігій, Чернопиську В. («Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення»), де авторка також приділила значну увагу місцю релігій у цивільно-правовому полі держави, Дмитрієва А. («Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права»), де дослідник здійснив спробу до визначення основних ознак релігійної організації та її правового статусу.

Серед західних науковців варто виокремити працю соціологині Е. Баркер («New Religious Movements: A Perspective for Understanding Society»). Авторка провела детальний аналіз поняття нових релігійних рухів: дала визначення поняттю, визначила мотиви до навернення, провела детальний аналіз між новими релігійними рухами і традиційними церквами, означила перспективи розвитку НРР.

Дослідник Б. Уїлсон («The social dimensions of sectarianism: sects and new religious movements in contemporary society») дає визначення поняттю нових релігійних течій і виокремлює їх особливості. категоризації цих рухів. У контексті класифікацій НРР варто відзначити роботу Р. Волліса («Three Types of New Religious Movements: Readings in the study of New Religious Movements»), де науковець пропонує власну унікальну класифікацію нових течій, якою часто послуговуються західні науковці. В цьому ж напрямку варто виокремити праці Т. Робінса («New Religious Movements in the Twenty-First Century Legal, Political, and Social Challenges in Global Perspective»), Р. Старка («The Future of Religion Secularization, Revival and Cult Formation»), Т. Річардсона («New Religious Movements in the United States: a Review James T. Richardson»), Д. Дашке («New Religious Movements: A Documentary Reader») та інших.

Наукова новизна дослідження полягає в актуалізації знань з теми поширення новітніх релігійних течій, порівняння українського і західного досвіду в вивченні цієї проблематики, а також їх співставлення теоретичних засад поняття; розуміння сучасної динаміки, причин і наслідків виникнення та розповсюдження нових релігійних рухів в українському суспільстві, їх взаємодій із різними суспільними вимірами: медійному і правничому. Тема вивчення нових релігійних течій вимагає багатоаспектного підходу, який об'єднує культурні, соціальні, історичні та психологічні аспекти, такі як: контекстуалізація в історії та культурі (розгляд виникнення нових релігійних течій у контексті історичного та культурного розвитку України), соціологічний аналіз (вивчення соціальних факторів, що впливають на привертання

прихильників до нових релігійних груп, аналіз мотивацій і соціального складу прихильників) ідентифікація поняття і вивчення його теоретичних особливостей, розгляд аспектів віровчень, обрядів та організаційної структури, впливу на сучасне суспільство та діалогу із традиційними релігіями, дослідження правового статусу та взаємодії нових релігійних груп з українською державою та іншими релігійними спільнотами.

Ба більше, на сьогодні не існує комплексного дослідження, що охоплює усі виміри поняття «нові релігійні рухи» у контексті співставлення українського та західного наукового досвіду.

Методи дослідження зумовлені метою й завданням роботи, об'єктом дослідження й мають комплексний характер. Робота включає теоретичні методи дослідження, а саме:

- **Метод аналізу і синтезу.** Цей метод передбачає систематичний аналіз джерел з теми нових релігійних течій українських і західних дослідників, його синтезування і виявлення закономірностей.
- **Історичний метод** дає можливість прослідкувати формування і розвиток процесу створення і поширення нових релігійних течій на території України з метою виявлення зв'язків як закономірностей;
- Метод **систематизації та узагальнення** був застосований задля формулювання конкретних висновків наукового дослідження.
- Метод **спостереження** був застосований в роботі задля аналізу тенденцій поширення нових релігійних течій;
- Метод **опису** в роботі представлений викладенням результатів проведеного дослідження та обґрунтування причин виявлених тенденцій та динаміки нових релігійних течій;
- Метод **припущення** був застосований задля прогнозування сценаріїв розвитку поширення нових релігійних течій на території України після повномасштабного вторгнення;

- Метод **абстрагування** дав можливість перейти від одиничних особливостей організації нових релігійних течій до загальних законів їх розвитку тенденцій функціонування;
- **Дедукційний** метод дав можливість виокремити особливості нових релігійних течій у процесі переходу від загальних закономірностей до окремих тенденцій.

Практичне значення роботи також полягає у можливостях використання результатів роботи при розробці навчальних програм для студентів і учнів, у роботі викладачів. Узагальнені теоретичні знання дають можливість формувати висновки з опрацьованих джерел та наукової літератури. Матеріали роботи можуть бути використані для участі у наукових конференціях.

Дослідження може сприяти розвитку релігійної толерантності та спільного розуміння між прихильниками різних релігійних течій. Розуміння принципів та цінностей нових релігій може відкрити можливість для конструктивного діалогу та співпраці, а також може стати основою для розробки стратегій соціокультурної адаптації нових релігійних груп в українському суспільстві. Результати дослідження можуть вплинути на розробку правового регулювання в галузі релігійних організацій та рухів, а також на визначення їхнього статусу і правового обліку. На основі дослідження можуть бути розроблені освітні ініціативи для підвищення обізнаності громадськості щодо різноманітності релігій та культур в Україні, що сприяє більш розумінню та толерантності.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів, де викладено основний зміст дослідження, висновків, списку використаних джерел (кількість найменувань – 100 позицій). Загальний обсяг дослідження – 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні засади поняття «нетрадиційні релігійні рухи» у світовому та вітчизняному науковому дискурсі

1.1. Сутність поняття новітніх релігійних рухів

Сьогодні ми є свідками масштабних змін, що відбуваються у всьому світі. Особливо варто звернути увагу на глибокі світоглядні зміни останніх років, що визначають важливість релігійного у сучасній картині суспільного духовного розвитку. Еволюцію стимулюють зміни в історії людства: переломні, нестійкі часи політичного і економічного розладу набували різних форм, характерних для тієї чи іншої епохи [29, с. 233]. Це ж стосується і змін сакральних ідеалів у сфері релігійності.

Україна, будучи країною багатокультурною, беззаперечно піддалась таким змінам: після 1990-их років в історії України можна спостерегти новий вектор розвитку у сфері релігій, що змінив атеїстичну ідеологію – пострадянську спадщину на мультирелігійну, відкриту до новацій. Одним із таких напрямів стали саме нові релігійні рухи.

Поняття «новітні релігійні рухи» стало предметом глибокого обговорення і досліджень у науковому середовищі через свою мультифакторність та складність визначення. Саме тут наука зіштовхується з викликами визначення та класифікації різних форм релігійності, що розвиваються в сучасному світі. Новітні релігійні рухи є явищем, яке поєднує в собі елементи традиційних релігій, філософських установок та новаторських підходів до духовності. Однак, саме через цю складність, визначення та класифікація таких рухів у науковому просторі стають предметом дискусій.

Поняття «новітні релігійні рухи», займаючи важливе місце у науковому дискурсі, породжує, відповідно, різні підходи до його вивчення. Колесник І. виокремлює такі підходи [22, с .8]:

Психологічний, що сформувався під впливом фрейдизму і характеризується скептичним ставленням до НРР, та вивчає саме психологічну складову людини, що на повернулася до якоїсь течії із новітніх рухів. В межах

психологічного підходу науковці досліджують процедуру навернення і вплив організації на психічний стан людини. Згідно цього підходу у адепта викоремлюють такі риси, як слабкий характер, нездатність до критичного осмислення та самостійного прийняття рішень. Часто депресія або інші проблеми стають причиною звернення до НРР. У лідера культу науковці часто виділяють харизму, здатність контролювати інших, хитрість тощо. Переважно, лідери культу – це особи із нарцисичним розладом, що не здатні сприймати критику і з важкістю соціалізуються. Головним аспектом НРР є емоційна прив'язаність до лідера та організації і неможливість покинути групу. Психологи підкреслюють, що в межах нових релігійних течій використовуються різноманітні методи маніпуляцій та інформаційної атаки на свідомість учасника.

Соціолого-культурологічний підхід досліджує релігійні течії та поведінку людини в їх середовищі. У межах цього підходу історично було вивчено причини і процеси становлення НРР. Науковці також досліджувати соціокультурний фон, який зумовив характерні особливості виду НРР.

Релігієзнавчий підхід досліджує історичні витоки НРР та описує їх, аналізує їх через призму віровчень, ритуалів, етики, релігійного досвіду і культурного контексту. Релігієзнавці досліджують внутрішню організацію та соціокультурний аспект.

Конфесійний підхід досліджує НРР, диференціюючи їх на істинні або хибні, етичні або неетичні. Дослідження відбувається через призму віросповідання шляхом зіставлення засад НРР та відомих віровчень. Однак дослідження носять не об'єктивний характер. Тут мають місце і критичні праці, і толерантні, які тільки частково послуговуються науковою методологією.

Існує безліч підходів до визначення поняття НРР. Деякі дослідники розглядають їх як синкретичні релігійні системи, які об'єднують елементи різних віросповідань та філософських установок. Інші підкреслюють їхню

унікальність та інноваційний підхід до духовності, незалежність від традиційних релігійних.

Досвід філософського та релігієзнавчого вивчення феномену нових релігійних рухів триває півстоліття. Тим не менш, особливо зарубіжними дослідниками, було накопичено достатньо досвіду у вивченні цього феномену.

У закордонних дослідженнях переважає соціологічний підхід до аналізу НРР. До прикладу, соціолог Б. Уїлсон акцентує увагу на вивченні соціальних проблем, вирішення яких пропонують НРР у вигляді більш вільного та повного шляху до порятунку, ніж традиційні релігії. На думку автора, НРР є одним із механізмів адаптації людини до деяких соціальних проблем та колізій сучасного цивілізованого суспільства. Оскільки прогресивність кожного суспільства специфічна, то специфічні і породжувані ним проблеми, що і спричинило виникнення і різноманіття НРР, що дають відповіді на питання, що виникають у людей [70, с. 115]. Актуальність і значущість дослідження НРР, на думку Уїлсона, полягає у тому, що вони вказують на духовні потреби та соціальні проблеми того чи іншого суспільства.

Інший аспект даного підходу представлений роботами П. Хіласа, який розглядає НРР крізь призму відносин між індивідом та суспільством. Дослідник аналізує НРР, які можуть бути віднесені до суб'єктивних релігій, до яких людина звертається в силу прагнення набути повноти самовизначення, автономії духу чи індивідуальності від пресингу суспільства та всіх соціальних проблем. Автор звертає увагу на парадоксальну ситуацію: новонавернений у НРР спочатку впевнений у тому, що нарешті здобув повну свободу, а потім виявляє, що НРР швидше обмежує, ніж звільняє особу. Автором НРР оцінюється як новий механізм соціалізації особистості, що вирізняється прихильністю до малих групових форм, прагненням до правдивості, вихованням досвіду тісного співінального зв'язку, принципом «тут і зараз» [91 с. 46-58].

Термін «нові релігійні рухи» у своїх роботах використовувала британський соціолог А. Баркер і давала йому наступне визначення: нові

релігійні рухи – це одна з форм релігійних об'єднань, яку через хронологію її виникнення не можна віднести до таких традиційних релігійних об'єднань, як церква та деномінація, або ж виділити в самостійну релігію [82, с.56]. Саме завдяки А. Баркер цей термін активно почали використовувати у науковому дискурсі [62].

Важливо зрозуміти місце поняття «нові релігійні рухи» у науковому дискурсі: його було введено як альтернативу термінам «тоталітарна секта» та «деструктивний культ», значною мірою поєднуючи їх, проте мінімізуючи негативну емоційну забарвленість. При цьому, А. Баркер зазначає, що нові релігійні рухи незмінно піддаються трансформації. Після смерті засновників рухів, зміни керівництва, коли демографічний склад наближається до показників суспільства, багато рухів проходять процес своєрідного вкорінення та сприймаються як старші релігії [81, с. 112].

Науковець Б. Уїлсон трактує термін «нові релігійні рухи» як збірне поняття, що позначає деякі релігійні утворення. Їх виокремлює наявність характеристик, що ідентифікує їх як «нові»: особливості організації, пропозиції доступного порятунку, підтримка емоційності, презентація доступності технік і знань для широкої публіки на протипагу духовному «елітизму» в традиційних релігіях, мобільність віровчення. Ці характеристики з часом можуть змінюватись і не є вічними. Саме це, як зазначав Б. Уїлсон, є результатом хронологічної новизни нових релігійних рухів [100, с. 98].

А. Колодний пропонує використовувати в дефініції нового релігійного феномену поняття, які не несуть емоційного і упередженого ставлення. Тому, визначення «новітні релігійні течії» цілком об'єктивно відображає ці явища. Нейтральність цього терміну акцентується і на часових рамках, і на релігійних феноменах, і на новітності у підходах інтерпретації вчень.

Важливо зауважити, що введення терміну «нові релігійні рухи» в наукове поле – це спроба об'єктивізувати від упередженого та оціночного ставлення кіл науковців і форматизувати термін згідно вимог наукової неупередженості. Крім того, термін «новітні релігійні рухи» дозволяє звузити

межі аналізу до власне релігійного простору, виключивши з розгляду особливі явища по типу сект і т. д.

Побуває думка, що тенденція поширення нетрадиційних релігій вже мала місце раніше у другій половині XIX століття. Тому, означити ці релігії як нові, складно. А саме новітня хвиля НРР почала відлік у 1950-х роках на Заході. Сучасна хвиля новітніх релігій кінця XX - XXI століття має відмінні риси від так званої «нової»: це вищий рівень людського фактору, світоглядних переконань, що утворює процес модернізації релігії, що стимулює до зміни переконань. Зміни релігійних основ призводять до утворення нового світобачення, на основі якого формується нове релігійне утворення. Також зазначені процеси є наслідком переходу від індустріального до інформаційного суспільства [44 с. 270].

Дуже часто для означення новітніх рухів використовується поняття «New age». Для сукупності новітніх релігійних структур характерне нове бачення світових процесів та людства. Відповідно, засобами спілкування з надприроднім тут постають окультні практики, езотеричні знання, специфічні практики впливу на людську свідомість тощо [10].

Зрозуміти особливості тлумачення поняття «нові релігійні рухи» можна також зіставивши його з традиційними церквами. Для церкви характерно більш лояльне ставлення до парафіян, вони не здійснюють жорсткого контролю регулярності відвідування церкви та чіткості дотримання ритуалів віруючими, а послідовником церкви може стати практично кожен. Безумовно, у класичній релігії вибір орієнтирів обмеженіший, ніж у НРР. Найчастіше з народження релігійний вибір, замість людини, роблять його батьки, а також він визначається конкретним соціальним середовищем. Однак, у міру дорослішання та набуття самостійності, індивід у суспільстві власне українському (і не лише) починає сам приймати рішення з питань релігії – залишатися віруючим або відмовлятися від релігії, змінювати релігійний напрямок, ступінь своєї релігійності тощо. Подальша релігійна поведінка з того моменту, коли індивід вирішує співвідносити себе з тією чи іншою

релігією, приймає її догми і згоден дотримуватись її канонів, як і його релігійна приналежність, може розглядатися як особистий усвідомлений вибір. При цьому він не завжди буває цілком самостійним: найчастіше прийняті рішення афективні і можуть бути результатом різних маніпуляцій. Членство у нових релігійних рухах, як і традиційних релігійних об'єднаннях, може диктуватися батьками чи бути самостійним рішенням індивіда. Однак для НРР характерний паразитичний принцип діяльності, «в'їдливості» до свідомості послідовників, глибокий і нав'язливий контроль їхньої діяльності, прагнення до того, щоб послідовники їх не залишали, до збільшення їхньої чисельності за рахунок друзів та родичів уже наявних adeptів [62]. Тому послідовнику НРР складніше змінювати свої релігійні уподобання. Втім, складно говорити про її наявність у послідовників нових релігійних рухів: їх громади фактично функціонують як одна велика сім'я, відмовитися від членства в якій та зв'язки з нею анітрохи не простіше, ніж у звичайній традиційній сім'ї.

Отже, походження терміну «нові релігійні рухи» бере свій початок орієнтовно від 1950-их років, хоча науковці досі сперечаються з цього приводу. Становлення поняття «нові релігійні рухи», його еволюції досліджено у працях як вітчизняних, так і світових науковців в контексті різних культурних, соціальних і релігійних реалій. Аналіз показав, що поняття «нові релігійні рухи» виникло у відповідь на потребу у систематизації різноманітних релігійних вірувань, які вийшли за межі традиційних релігійних установ та стали об'єктом вивчення для культурологів, релігієзнавців, істориків, соціологів. Такі рухи відображають динаміку релігійного життя, їх змішання, нові інтерпретації та сучасні форми віросповідань. Теоретичний аналіз показав, що поняття НРР має декілька підходів та інтерпретацій у світовому науковому дискурсі та вітчизняній науковій спадщині. Це включає в себе різні підходи до визначення та тлумачення цих рухів, їх ролі в суспільстві, а також механізми взаємодії з традиційними релігіями та соціокультурним середовищем.

У цьому розділі було розглянуто різні теоретичні підходи та концепції щодо нетрадиційних релігійних рухів, визначено ключові терміни та теорії, що допомагають розуміти природу цих рухів у сучасному світі. Такий аналіз є важливим для подальшого розвитку наукового розуміння та контекстуалізації цього феномену у сучасному релігієзнавстві та соціології релігії.

1.2. Фактори виникнення новітніх релігійних рухів

Релігійна історія України багатогранна, оскільки землі, на яких розташована сучасна Україна, були свідками різних релігійних течій та культурних впливів протягом віків. Звичаї та вірування слов'ян, які населяли ці землі в дохристиянські часи, відображались в їхніх обрядах та, відповідно, здійснювали потужний вплив на формування людей, створювали підґрунтя для виникнення культури, фольклористики, тощо. Міфи та обряди вплинули на формування подальших релігійних уявлень українського народу. З прийняттям християнства у Київській Русі у 988 році відбувся об'єднавчий процес різних етнічних та культурних груп, що став поштовхом для розвитку повноцінного релігійного фону в регіоні.

Після розколу Церкви на православний і католицький рух, українці також зазнали змін за віросповіданнями, що, відповідно, створило підґрунтя для змін культурних. Українська православна церква була пов'язана як із Вселенським патріархатом у Константинополі, так і з Московським патріархатом. Релігійні конфлікти та пошуки ідентичності відобразилися на релігійній карті України, іноді викликаючи соціальні та політичні напруги [32 с. 23].

У новітні часи, здобуття незалежності України від Радянського Союзу призвело до розвитку різноманітних релігійних течій. Країна стала свідком збільшення чисельності різних конфесій та діяльності різних релігійних груп. Разом із традиційними віросповіданнями, з'явилися нові релігійні рухи (далі – НРР) та спільноти [63 с. 73]. Історична закономірність демонструє, що

наприкінці періоду, що тривав дві тисячі років, «застарілому» християнству створюють конкуренцію нові релігії. Активний розвиток НРР спостерігався у другій половині ХХ століття. Важливо зауважити, що питання визначення новітніх релігійних рухів досі залишається відкритим: одна група дослідників пропонує класифікувати НРР від початку зародження від 1960 -тих до 1970 -их років, від 1940-их, третя наполягає віднести до неорелігій усі течії, що з'явилися протягом останніх 150 - 200 років. Деякі дослідники вважають відправною точкою у виникненні терміну НРР часи появи спільнот Свідків Єгови та Церкви Ісуса Христа святих останніх днів [10].

Релігія постійно йде до плюралізму. Ідея усього спільного, що ширилась в кінці ХХ століття також знайшла відображення в ідеї загальної релігії, взаємовпливу різних культур, поєднання західних і східних релігійних традицій, на основі значущих для всіх духовних цінностей, поєднання яких може стати початком нового релігійного вчення. Таким чином, НРР трактують людство як єдине ціле.

Науковці як вітчизняні, так і іноземні по-різному окреслюють причини виникнення і поширення НРР. Релігієзнавець М. Кучера стверджує, що нетрадиційні релігії виникають внаслідок кризи звичної релігійності [38, с. 13]. З прогресуванням наукового світогляду у ХХ ст. ця криза поглиблюється. Церква не змогла дати пояснення науково-технічному прогресу чи спростувати його постулати. Важливу роль відіграло розчарування людей у політиці, а саме процесі вирішення соціально-економічних питань, труднощі соціалізації молоді, що стало приводом до пошуку «оновленої» духовності. Відповідні процеси породжували неокульту, які пропонували шлях самовдосконалення. Молодь і не лише почали приваблювати заклики до самотворення, спасіння душі під час життя, а не у потойбіччі. Часто з подібними закличками використовувалися методи психічного впливу [92 с. 8].

Трансформація релігійної картини України також відображається в процесах секуляризації суспільства, зміни у віровченні та підходах до релігійності. Для багатьох українців релігія стає не лише системою вірувань, а

й шляхом самовираження та пошуку власного духовного шляху. Сучасна Україна – це країна, де різноманітні релігійні групи співіснують та взаємодіють, віддзеркалюючи багат шарову природу українського суспільства. Таким чином, релігійна культура України має глибокі історичні коріння, які просуються від давніх часів і до сучасності, формуючи різноманітність та унікальність релігійного ландшафту країни.

Американські науковці зазначають, що саме секуляризація призвела до різноманітних трансформацій, таких як поява нових релігійних рухів [81, с. 12]. Завдяки секуляризації рух Нью-Ейдж можна трактувати як рекомпозицію релігійних вірувань [89, с. 13]. Із занепадом впливу релігійних інституцій і збільшенням суспільної видимості, вираження релігії та духовних переконань, люди стали звертатись до НРР, що відповідали їхньому унікальному духовному шляху, відповідаючи на їх індивідуальні духовні запити [90, с. 123]. Такі процеси спричиняють кардинальну реорганізацію сталих релігійних вірувань. Теорія секуляризації відображала втрату релігійного значення в існуючих релігійних інституціях і організаціях [99, с.237] та їх авторитету, занепаду їх цінностей, переконань та практик. НРР ставали організаціями джерелами ідентичності та сенсу для людей [86, с.9]. Загалом, підходи до пояснення теорії секуляризації 1950-х і 1960-х років, які майже повсюдно захищали втрату соціального та індивідуального релігійного значення, були відкинуті на користь визнання стійкості релігій і, в деяких випадках, почуття посиленої приналежності до неєвропейського релігійного, географічного та культурного контекстів. Хоча такі терміни, як десекуляризація [84, с 1–18] і ресакралізація [85] пояснюють ці тенденції, сам термін секуляризація, завдяки своїй евристичній цінності, зазнав реконцептуалізації, щоб пояснити численні реконфігурації релігійного поля. Багатовимірне розуміння цього терміну в наш час є необхідним для пояснення парадоксів, таких як втрата культурного та соціального значення релігії та її стійкості, реконфігурація її в індивідуальній сфері, збільшення різноманітності вірувань, зростання консервативних, ортодоксальних і навіть фундаменталістських релігійних

рухів, а також відмова від традиційних релігійних форм, головним чином ієрархічної структури та доктринального авторитету або основних вірувань релігій, при сповідуванні деяких їх елементів (наприклад, , буддійська медитація або індуїстська йога) [94].

Такі науковці як Бейер П., Вудхед Л, Хілас П, Тейлор Б. стверджують, що духовні основи НРР модернізують інституціоналізовані релігії і пропагують моральні цінності, зосереджуються на сприянні особистісному зростанню, самосвідомості, співчуттю та розширенню можливостей, і будь-які твердження щодо їх практик мають бути контекстуалізовані. Духовність Нью-Ейдж об'єднує компоненти з різних релігій і джерел. Варто зауважити, що є випадки, коли подібні практики можуть бути витягнуті з їх оригінального культурного контексту, таким чином наражають на ризик їх неправильного тлумачення, що призводить до поширення упереджених узагальнень і навіть сприяння незбалансованій динаміці влади всередині організації [94].

Глобальні тенденції сучасності створюють передумови для поєднання традиційного і нового, сакрального і авангардного. Це стає важливою умовою виникнення новітніх та нетрадиційних релігійних рухів. Людмила Филипович у процесі вивчення НРР в Україні зазначає, що це цілком природний процес: «... було б смішно, якщо б людина була задоволена істинами, відзначеними чотири або п'ять століть тому». [71, с.73]. Поєднання цих явищ створює умови для різного ставлення до цих процесів з боку населення: нейтральне, здивоване, підтримка нетрадиційних способів мислення, відкрита конфронтація і ворожнеча, що часом трансформується у соціальні конфлікти.

На відміну від історичних українських церков і конфесій представництва нетрадиційних релігій не мають багатовікового досвіду засвоєння етнокультури українського народу, адекватного сприйняття самосвідомості та державницького менталітету української нації [27, с. 84]. Л. Филипович, аналізуючи механізм виникнення НРР, робить висновок, що ці процеси співпадають із сучасними процесами, що відбуваються на релігійному ґрунті, тобто застаріла система цінностей і віросповідних догм, релігійних

відносин не відповідають на життєві та духовні запити людини, що, у свою чергу, викликає появу харизматичного лідера, який концентрує загальне невдоволення, формує конструктивну ідею, що доповнюється сукупністю соціокультурних обставин і започатковує власну релігію, що сприймається членами нової релігійної організації як шлях до позитивних змін у власному і суспільному житті [71, с. 74]. Сучасне українське суспільство відкрите до різноманіття релігійних поглядів, що відмінні від традиційних християнських віровчень. Незважаючи на це, існує певний ступінь неузгодженості та неприйняття з боку деякої частини суспільства. Такі релігійні групи інколи стикаються з неприйняттям або недовіру через невідому або непереконливу для багатьох культурну та релігійну спадщину.

У підсумку, серед основних факторів, що зумовили виникнення та становлення НРР, можна виділити наступні:

- Науково-технічна революція;
- Утвердження і розвиток капіталістичних відносин;
- Урбаністика: розвиток і збільшення міст та формування нової культури;
- Демократизація щодо релігійних переконань та ідей;
- Виникнення та утвердження у суспільстві феномену Нью-Ейджу;
- Глобалізаційні світові процеси;
- Секуляризаційні процеси;
- Інформаційна революція та виникнення Інтернету.

Серед причин, що зумовили популяризацію та поширення НРР в Україні стали:

- Зменшення впливу традиційних релігійних організацій, їх формалізація, а також подальша криза;
- Плюралізм у релігійній сфері, що спонукав зміну релігійної доктрини;
- Загальні світові процеси демократизації суспільства;

- Криза інституту цінностей, сім'ї, світоглядна невизначеність на фоні історичних процесів, а також прогресу.
- Готовність НРР до об'єднання та порятунку людства та їх значна соціальна активність НРТ.

Сьогодні в Україні діє понад 25 тисяч релігійних організацій, котрі представлені 105 конфесіями. Особливістю релігійної ситуації є те, що її формування відбувається не лише за рахунок традиційних для України церков і конфесій, але й новітніх та нетрадиційних для нашої країни релігійних і містичних рухів. Останніми роками на території України, крім традиційних (православ'я, католицизм, грекокатолицизм, протестантські течії, іудаїзм, іслам) релігій, поширюються нові релігійні напрями. Серед них є такі, що історично не успадковані нашим народом від попередніх поколінь, неприбутанні його релігійній духовності, культурно, ментально не укорінені, проте набувають популярності внаслідок місіонерства проповідників з їх історичної батьківщини [27, с.86]. Новим релігійним об'єднанням притаманно активно змінювати релігійний фон і баланс між релігіями. Вони поширюються поза географічними, державними, національними та культурними кордонами. Їх поява і розвиток зумовлений змінами парадигм світогляду, кризою традиційних релігій. Характерним є те, що неорелігії стають результатом релігійної ініціативи окремих осіб, які на базі певної віросповідної традиції або синкретизму творять нове вчення і культ.

Отже, багатий культурний ландшафт України, що формувався історично, породжує різноманітність релігійних течій та їх особливостей. Історія нетрадиційних релігійних рухів в Україні чітко проглядається від 1991 року після здобуття Незалежності, коли почався процес трансформацій релігійного фону. Ці нетрадиційні релігійні рухи відіграють різноманітну роль у сучасному українському суспільстві. Вони складають альтернативу традиційним релігійним рухам та сприяють релігійній плюралістичності. Їхні віровчення та практики можуть викликати як позитивні, так і негативні реакції в суспільстві, викликаючи різноманітні дискусії. Розвиток нетрадиційних

релігійних течій в Україні відображає динамічні зміни у суспільстві. Зростаюча толерантність та взаєморозуміння можуть сприяти покращенню взаємин між різними релігійними спільнотами, сприяючи різноманітності та плюралізму в суспільстві. Незважаючи на відмінність, нетрадиційні релігійні рухи стали важливою складовою релігійної культури України, розширюючи релігійний пейзаж та сприяючи різноманітності духовних уявлень у сучасному суспільстві.

1.3. Особливості класифікації та організації новітніх релігійних рухів: вітчизняний та західний науковий досвід

Будь-яка релігія не є статичним явищем. Різноманітні чинники стимулюють їх постійний процес розвитку і деформацій. Релігійні системи адаптуються і видозмінюються під вимоги час, інтегруючи нові смислові ідеї у свої основи. Новітні релігійні рухи є природнім результатом процесів інтеграції минулого в сучасне, формуючись в межах існуючих традиційних релігій. Релігієзнавець Колесник І стверджує, що саме тому такі релігії не можна назвати не новими і не новітніми, адже такі течії відображають давні тенденції та їх динаміку. Те, що є традиційним для одного регіону може перетворитися у щось нове для іншого регіону, куди часом змушені мігрувати носії певного релігійного вчення [28, с.6].

Неорелігії є досить неоднорідним явищем за походженням, характером виникнення та побутування, а також формами діяльності, організаційної структури, і тому на сьогодні існує безліч схем їх класифікації [38, с. 21]

Вивчення і дослідження НРР породжує труднощі на усіх етапах їх дослідження у повній мірі. Це пов'язано із багатьма факторами: адаптацією релігієзнавства до нових умов, аморфністю багатьох течій, квазірелігійним характером їхнього віровчення [28, с. 9]. Тому, природньо, що в підході до оцінки, вивчення, аналізу НРР, а також систематизації їх і подальшій класифікації існує безліч підходів як у вітчизняних, так і в західних науковців.

Деякі науковці пропонують класифікувати НРР за регіональним чинником: «Східні релігії», «Західні релігії», «Африканські релігії» тощо; інші – типологічно: «юдаїзм», «християнство», «індуїзм», «буддизм» тощо. А отже, у НРР науковці завжди виокремлюють основні елементи, що дають можливість визначити їх приналежність до якогось напрямку і, відповідно, класифікувати.

Українські дослідники Л. Филипович та Н. Дудар виокремили підходи, що дозволяють типологізувати НРР: соціокультурний, соціально-психологічний і генетичний [41].

Соціальний принцип складає основу соціокультурного підходу. В рамках цього підходу релігієзнавці вважають, що виникнення НРР є наслідком соціокультурних змін, процесів еволюції і розвитку. За цим принципом новітні релігійні рухи поділяють на: реформаційні та альтернативні релігії [41].

Соціально-психологічний підхід до класифікації НРР започаткував британський дослідник Р. Уолліс. Його класифікація передбачає такі основні підвиди релігійних організацій: ті, що не сприймають навколишній світ і його принципи; приймають усталені цінності; адаптуються до навколишнього світу [97, с.32].

Генетичний підхід розробив український релігієзнавець В. Єленський. Ним було класифіковано напрямки НРР наступним чином: *неоорієнталістські течії, синтетичні течії, неязичницькі течії, саєнтистські течії, теософські та езотеричні напрямки, психотерапевтичні та ритуальні течії і нехристиянські течії* [23, с. 127]. Дослідник зауважує, що ця класифікація є відносною, адже структура кожного нового релігійного руху є розмитою, що, відповідно, ускладнює їх систематизацію. На основі цієї типологізації С. Сьомін структурував НРР наступним чином: 1) нехристиянські рухи на з християнською основою; 2) релігії з орієнталістським напрямом; 3) езотеричні групи; 4) неоязичники; 5) синтетичні об'єднання; 6) саєнтологічні напрями [68, с.52].

Н. Дудар та Л. Филипович, послуговуючись генетичним принципом типологізації, виокремили наступні особливості НРР [74, с. 12]:

1) Неохристиянські об'єднання, до яких належать не традиційні християнські церкви, а також новостворені організації християнського походження («Армія спасіння», ЦІХСОД, Християнські церкви харизматичного напрямку (Церква Повного Євангелія, Церква Живого Бога, Церква Посольства благословенного Царства Божого для всіх народів Українська Християнська євангельська Церква), Церква Христа, Новоапостольська церква, Церква Нового Єрусалиму, Богородична церква).

2) Рухи орієнталістів: неоіндуїзм, течії буддизму, рухи з японською, китайсько, корейською основою. Головною особливістю цих рухів є ведична традиція, що також взяла за основу аспекти світових релігій з принципами монізму, єдності духовного і матеріального. В цих вченнях також мають місце універсалізм і синкретизм. Однією із особливостей цих напрямів є наявність гуру. На території України ці напрями представлені такими організаціями: Міжнародне Товариство Свідомості Крішні, Ошо Раджніша, Саї-Баби, Шрі-Чінмоя, Місія «Світло душі», Міжнародне товариство «Всесвітня чиста релігія» тощо.

3) Язичницькі напрямки ставлять за головну мету відродження дохристиянських традицій, пов'язаних із світоглядом язичників. Прикладами таких організацій в Україні є послідовники Володимира Шаяна, Лева Силенка, РУНВіра, рідновіри, ладовіри, вогнепоклонники, послідовники давньоруської богині Березині тощо;

4) Синтетичні напрямки, що в своїх вченнях уніфікують засади християнства, ісламу, іудаїзму тощо, і формують свої вчення, обряди. Їм характерне позиціонування себе як надрелігії із потужною внутрішньою організацією з культом лідера, авторитетом віросповідних джерел, а також ідеєю богообранності послідовників. Прикладами таких організацій в Україні є об'єднання: Велике Біле Братство, АУМ Сінрікьо.

5) Сайєнтологічний напрям, якому характерно пояснювати явища з наукової точки зору до прикладу, зв'язки людини і космосу, контакти з НЛЮ.

Такими організаціями є Діанетика-Фонд Хаббарда, Наука розуму, Християнська наука.

б) Езотеричні групи і містичні культу засновані на окультних діях, тобто спиритичних сенсах, магічних дій, чаклунства тощо. Такі течії набули найбільшого поширення в незалежній Україні.

Західні вчені внесли вагомий вклад до типологізації новітніх релігійних рухів. В суспільному полі та ЗМІ НРР часто ототожнюють із культурами, але базова відмінність між термінами «культ» і новітніми релігійними рухами є основною лінією розмежування в науковій дискусії про нові релігійні явища, які виникли в останні десятиліття [83, с. 44]. Ті, хто використовує термін «культ» або «секта» надають таким організаціям негативно-забарвленого контексту, коли термін «нові релігійні рухи» об'єктизує ці течії і ставлення до них.

Аби зрозуміти та дослідити НРР, західні вчені вдалися до категоризації цих рухів. Найвідомішою у цьому напрямку є робота Роя Волліса, де науковець класифікує НРР наступним чином: рухи, що відкидають світ, рухи, що стверджують світ, і рухи, що пристосовуються до світу [98, с.12].

Перший тип засуджує суспільство в цілому, включаючи його інституційну структуру та цінності, і хоче замінити цей світ іншим набором цінностей та інститутів. Другий тип – це рухи, що пристосовуються до світу, наголошують на збагаченні духовного життя індивідів, а не на здобутті мирських благ, і часто наголошують на колективному житті як на самоцілі. Третій тип стверджує, що володіє засобами, які дозволяють людям розкрити свій фізичний, розумовий і духовний потенціал, не потребуючи відходу від світу [98, с.7] .

За категоризацією Уолліса, такі напрями як Діти Бога, Народний Храм, Церква Об'єднання та Міжнародне товариство свідомості Крішні, належать до тих, хто відкидають світ. Течії «Контроль розуму Сільва» , «Трансцендентальна медитація» та «Нічірен Шошу» класифікуються як ті, що

приймають світ. Рухи, що пристосовуються до світу це харизматичні рухи, а також п'ятидесятницькі.

Власну класифікацію запропонував Т. Робінс. Ця типологія розрізняє дуалістичні та моністичні рухи та пропонує кілька різних підтипів у межах останньої категорії. Дуалістичні рухи та групи підтверджують традиційний моральний абсолютизм і теоцентричний етичний дуалізм, одночасно захищаючи від вседозволеності в усіх сферах життя. Прикладами є неофундаменталістський рух Ісуса, харизматичні та неоп'ятидесятницькі християнські групи, які були численними в американському контексті, а також Церква об'єднання [93, с.22]. Моністичні рухи та групи, які Роббінс поділив на чотири підтипи, стверджують єдність Всесвіту та відмовляються від моральних абсолютів. Це такі групи як саєнтологи, Сільва-контроль розуму та інші східні або орієнталістські НРР .

Інша типологічна схема, яку слід відзначити, це схема Старка та Бейнбріджа. Вона походить від традиційної теорії культу/секти/церкви та включає концепції культу аудиторії, культу клієнта та культового руху, які розташовані вздовж континууму. Цей підхід побудовано на ширшій теорії релігії, запропонованій Старком і Бейнбріджем, яка включає ключову концепцію надприродних винагород, які пропонує культ [80, с.236]. Автори стверджують, що загальність, ясність та інтенсивність таких винагород збільшувалися в міру переходу від культу аудиторії до культового руху. Культ аудиторії передбачають споживчу діяльність, у якій люди беруть участь у зібраннях, які пропонує хтось, хто стверджує, що володіє певною правдою. Такі групи мають слабку формальну організацію і вони не підтримують членства. Культ клієнтів, найвідомішим прикладом яких є саєнтологія, пропонують більше послуг і найбільше нагадують стосунки терапевт - пацієнт. Такі культові рухи набагато більш організовані та вимогливі до учасників, і можуть включати навіть спільне життя та повне занурення в групу. Більшість розрекламованих і суперечливих НРР за останні кілька десятиліть належать до категорії культового руху в схемі Старка і Бейнбріджа [97].

Лофланд і Річардсон (1984) розробили типологію, що відрізняється від традиційної типології церкви і пов'язана з теорією соціальних рухів. Ця схема ґрунтується на концепції релігійного соціального руху і зосереджується на ступені «корпоративності» групи, яка визначається ступенем участі людини в сумісному колективному житті [95].

Досконала схема корпоративності руху виглядає наступним чином:

- Дохід та інша робота, що приносить засоби до існування;
- Місце проживання;
- Організація процесу харчування;
- Сім'я та інші кола емоційної підтримки;
- Колективне обговорення процесу пізнання;
- Віра ідеальну організацію.

Підхід Лофланда та Річардсона пропонує акцентувати увагу на базових елементах групи і від цього формувати ознаки для типологізації НРР. Однак дослідники також пропонують динамічний підхід, який намагається зрозуміти постійну мінливу природу багатьох НРР, що постійно розвиваються і відрізняються залежно від місця розташування та інших контекстуальних міркувань. Дослідники пропонують рекомпонувати теорії соціальних рухів з використанням шести основних елементів і зосереджуються на властивих внутрішніх і зовнішніх чинниках, таких як створення сім'ї та народження дітей або контроль з боку суспільних органів [95, с. 40].

Дерек Дашке та Майкл Ешкрафт пропонують п'ятирівневу типологію, НРР, розділяючи їх за п'ятьма тематиками: група нового розуміння, група нового "Я", група нової сім'ї, група нового суспільства та група нового світу. Дослідники зауважують, що ці теми можуть існувати окремо або в декількох різних групах одночасно. Спільним є те, що вони дають можливість членам (інсайдерам) і не членам (аутсайдерам) можливість самоідентифікації у порівнянні з іншими можливими соціальними групами [88, с.12].

Група нового розуміння розглядає життя як ілюзію і шукає нового розуміння космосу. Це доступно для всіх типів людей за умови, що вони

можуть відрізнити цю ілюзію від реальності. Хоча на групи, що належать до цієї тематики, впливають різні релігійні течії, значну роль відіграють східні традиційні релігії, такі як буддизм.

Група нового «Я» бачить потенціал у кожній людині, який потрібно лише розкрити і звільнити від зіпсованого світу, в якому ми живемо; кінцева мета - стати подібним до Бога.

Група «Нова сім'я» прагне запропонувати альтернативу або новий стиль сім'ї. Багато в чому ці групи належать до груп заперечення світу, де членів заохочують розірвати існуючі сімейні зв'язки. Через це багато рухів, що належать до цієї групи, отримали значну увагу з боку антикультових рухів за те, що вони руйнують існуючі сім'ї.

Група «Нове суспільство» прагне змінити суспільство, трансформуючи його за допомогою власного кодексу моралі або соціального розуміння. Ці групи природно зосереджені на виправленні несправедливості. Нарешті, група нового світу може вважати, що вони мають апокаліптичний світогляд, очікуючи, що виникне новий світовий порядок. Навіть незважаючи на різкий контраст у структурі своїх переконань, як християнські, так і нехристиянські групи вірять і чекають на новий світ. Християнські групи очікують на битву при Армагеддоні, в той час як нетеїстичні традиції очікують на втручання вищих, інопланетних форм життя [88, с.13].

Дослідження західних вчених показують, що, незважаючи на те, що розробка класифікації НРР може бути важливим науковим надбанням, послуговуватись ними слід з обережністю через їх мінливість. Жодна новітня течія не є сталим явищем. Емпіричні та теоретичні спроби уніфікувати ці течії мають бути продумані до деталей.

Внутрішня ієрархічна організація новітніх релігійних течій визначається специфічними структурами та ролями, які виконують лідери та прихильники. У своїх наукових дослідженнях, які охоплюють як український, так і американський контексти, релігієзнавці вивчають ці аспекти для розуміння внутрішніх механізмів цих рухів.

Організація всередині НРР зумовлюється визнанням високого статусу лідера і його авторитетного впливу на віруючих. Створюється багаторівнева система, через яку адепти контролюють неофітів у межах своїх груп. До прикладу, неохристиянським напрямкам характерна місіонерська спрямованість на групи неофітів, що формуються за різними особливостями на основі віку, статі, походження, етапу духовного переродження, а також підлітків, незахищених верств населення, таких як пенсіонери, алкогольно та наркозалежні [27, с.83].

Для НРР притаманна соціально-психологічна орієнтація, при якій адепти самоізолюються від родинних і соціальних зв'язків, усталених цінностей, зрікаються уподобань та переконань. Це досягається шляхом психічного впливу і внутрішніх правил організації, норм поведінки, а також системи контролю. Всередині організації мають місце групові заходи з метою відволікання і створення своєрідної іншої реальності. Для адептів характерне абстрагування від дійсності, несприйняття соціальних і правових норм.

Лідер громади – це переважно харизматична особа, наділена містичними якостями. Йому приписують роль спасителя, Божого посланця або месії. З допомогою методів впливу він контролює свідомість адептів. Часто спостерігається поклоніння такому псевдомесії. Він має необмежену владу, характеризується самозвеличенням [39, с. 171].

Американський дослідник Дж. Льюїс визначає дві ключові характеристики в організаційній структурі НРР – це харизматичний лідер і той, що був навернений у першому поколінні. Обидві характеристики пов'язані між собою, оскільки, фактично, складають одне ціле. Ейлін Баркер пояснює термін «харизматичний лідер» з точки зору соціології як тих, хто мають особливу божественну силу, і тому їхні послідовники готові дозволити лідеру мати владу над ними. Ця влада може поширюватися на усі сфери їх життя: місце проживання, їжу, навіть сексуальні чи соціальні стосунки [81, с. 78]. Джеймс Льюїс зазначає, що саме харизматичні лідери приваблюють адептів до неорелігійного руху. Він також зауважує, що в той час, як послідовники

звертаються до харизматичного лідера за легітимністю та приналежністю, харизматичні лідери часто самі звертаються за легітимністю. Для цього вони звертаються до науки, традицій чи стародавніх вчень у пошуках підтвердження їх легітимності [92, с.13]. Повна відданість харизматичним лідерам врешті-решт призводить до однорідної системи вірувань, оскільки структура вірувань будується на ідеях однієї людини. З розвитком групи вчення лідера стає відкритим для більшої кількості інтерпретацій, що може призвести до виходу з неї існуючих членів. Смерть лідера може мати більше значення для групи, ніж його вплив на початку її існування [82, с. 34].

Навернені до НРР у першому поколінні, як правило, набагато більш ентузіастичні, ніж члени з інституціоналізованих усталених релігій. Це пов'язано з тим, що спочатку до НРР вступають новонавернені в першому поколінні, які за своєю природою сповнені ентузіазму, активно шукають щось нове і зазвичай їх вік у межах двадцяти років. Варто також зазначити, що через високу плінність членів, а також через те, що ті, хто залишає громаду, трохи старші за новонавернених, ця вікова різниця з суспільством залишається незмінною [81, с. 11-12].

Отже, дослідження та особливостей класифікації та організації новітніх релігійних рухів відображає важливий аспект сучасної релігієзнавчої науки. Аналіз вітчизняного та західного наукового досвіду в цьому контексті підкреслює певні спільні риси у розумінні нових релігійних течій, що сприяє формуванню єдиної картини їхньої організації.

Наведені дані західних та вітчизняних науковців свідчать про те, що дослідники обох традицій використовують дещо схожі підходи до класифікації та аналізу новітніх релігійних рухів. Зокрема, українські вчені, такі як Л. Филипович та Н. Дудар, використовують термінологію та концепції, подібні до тих, які вживають західні дослідники, що свідчить про здатність обох наукових спільнот до взаємоприйняття та обміну ідеями. Дослідник В. Єленський започаткував генетичний підхід, зауваживши на відності усіх

класифікацій. На основі цієї класифікації дослідник С. Сьомін запропонував свою структурування НРР.

Серед західні вчених варто виокремити роботи Р. Уоліса, що започаткував соціально-психологічний підхід до класифікації НРР. Т. Робінс розширив класифікацію, запропонувавши поділ на дуалістичні та моністичні рухи. Дослідники Старк та Бейнбрідж запропонували класифікацію, вдавшись до глибшої теорії релігії, запропонували поділ на культу. Варто зауважити, що саме їх класифікація є досить популярною серед американських вчених.

Серед особливостей організації в середині НРР, дослідники виокремлюють дві основні ланки: це культ харизматичного лідера і адепти. Їх взаємозв'язки формують течію як таку. Принципової різниці між дослідженнями українських і західних вчених не виявлено.

Подання спільного наукового підходу відзначається високим ступенем консенсусу між вченими з різних країн. Такий узгоджений підхід дозволяє сформулювати чітке розуміння класифікації та організації новітніх релігійних течій як у глобальному, так і в локальному контекстах. Взаємодія між західним та вітчизняним науковим досвідом у цьому полі не лише збагачує загальні теоретичні рамки, але й сприяє розширенню нашого розуміння сучасних релігійних явищ.

1.4. Географія поширення новітніх релігійних течій в Україні

Порівнюючи процеси поширення НРР в Україні із країнами Європи чи Америки, то варто відзначити їх повільність. Дослідники пояснюють це тим, що після розпаду СРСР, де панувала безрелігійність та приходом незалежності, значна частина людей звернулася до традиційних релігій. По-друге, якщо для європейських країн та Америки нетрадиційні релігійні рухи були адаптовані за мовою, то в Україні мовний фактор відіграв гальмівну роль в їхньому акліматизації.

Також, варто підкреслити, що НРР на Заході сформувались як альтернатива існуючим традиційним релігіям. В Україні вони виникали як протест режиму – своєрідного дисидентства. Ба більше, деякі НРР позиціонуються як засіб фізичного, психічного оздоровлення (йога, медитація тощо). Характерною рисою українських НРР є те, що майже всі вони прийшли не від вчителя-засновника, а від його учнів- посередників.

Легкість проникнення і адаптації НРР в Україні неорелігій пояснюється також географічним положенням. Знаходячись між Сходом і Заходом, Півднем і Північчю країна акумулювала різні впливи культур. Це стало поштовхом до плюралізму, відкритого світогляду, терпимого ставлення до інакомислення,

НРР в Україні мають свої відмінності від західних: там прихід адептів відбувався за рахунок віруючих, що переосмислювали релігійні усталені доктрини, символіку і систему догматичних релігійних норм. В Україні нові релігійні рухи формувалися з атеїстів, та тих, хто не мав релігійного минулого [43].

Існують також особливості в географічному поширенні нових релігійних рухів. Можна говорити про регіоналізацію НРР, тобто їх локалізацію в різних регіонах України. Регіональний розподіл НРР суттєво відрізняється від поширення традиційних об'єднань. Захід, найбільш релігійний регіон України, де проживає третина всіх релігійних громад, є найменш ураженим новими релігійними рухами. Південь і схід України та місто Київ наразі є регіонами, де нові рухи найбільш сконцентровані та поширені.

Українські релігієзнавці стверджують, що наразі стало важче відстежувати релігійні трансформації та процеси виникнення НРР. Головною причиною є узагальнена статистика релігійних організацій від державних структур з питань релігії та культури. У 2006 році було ліквідовано Державний департамент у справах релігій Міністерства юстиції України. Натомість було створено Державний комітет України у справах національностей і релігій [63].

На тлі постійних попереджувальних повідомлень про небезпеку НРР прогнозувалося, що нетрадиційні нові релігії будуть розвиватися всюди, але цього не сталося, і нетрадиційні нові релігії досягли свого кількісного піку в середині 1990-х років, але з часом почали занепадати. Приплив нових віруючих до НРР в Україні відбувається дуже повільно, оскільки стати послідовником невідомої релігії виявилось не так просто, незважаючи на законодавчі гарантії свободи совісті та свободи віросповідання. Більше того, поширення ентузіазму щодо нової релігії не є результатом активізації українських антисектантських організацій чи вживання українською державою будь-яких запобіжних заходів. Основна причина полягає в тому, що новий рух генетично, духовно чи культурно не вкорінений в життя українського народу і досі постає як чужорідне явище, не засноване на українській матерії, українських звичаях чи українській мові. Л. Филипович зауважує, що хвиля експериментів у духовній сфері закінчилася, і суспільство стало з обережністю ставитися навіть до невеликих реформ у традиційних течіях і церквах. Дедалі більше людей залишаються прихильними до традиційних форм релігії і сприймають поодинокі зацікавлення модерністськими формами релігії як данину невігластву молоді, духовній нерозвиненості та релігійній безграмотності.

Станом на 2007 рік географія поширення НРР виглядала наступним чином: найбільша новітніх релігійних рухів було зафіксовано в Донецькій області - 282 організації та Запорізькій області 85 організацій. В Автономній республіці Крим 101 організація, у Києві 135 організацій.

Західні області відзначалися меншою динамікою поширення НРР: у Львівській області лише 38 організацій класифіковано як нові релігійні течії, на Івано-Франківщині 14 організацій, в Тернопільській області – 11 організацій, у Хмельницькій області – 38 організацій [30].

Переважає більшість НРР станом на 2007 рік локалізувалась на Сході і Півдні України, активно там розвиваючись і поширюючись. Це було пов'язано через радянське минуле регіону і атеїстичні настрої населення.

У відсотку до загальної кількості існуючих релігійних організацій в Україні нові релігійні течії порегіонально поширилися так: Волинь – 0,1%; Північ – 0,93%; Слобожанщина – 0,28%; Галичина – 0,19%; Поділля – 0,3%; Степ – 0,28%; Закарпаття – 0,25%; Подніпров'я – 0,66%; Схід – 1,3%; Буковина – 0,2%; Південь – 0,67%; Крим – 0,3% .

Відносно загальної кількості релігійних організацій приріст НРР у відсоткових значеннях по регіонах буде виглядати наступним чином: Галичина - 1% , Волинь – 1,2%, Буковина – 3,2%, Поділля – 2,8%, Закарпаття – 4,6%, Північ – 5,46%, Слобожанщина - 6,3% і Крим – 4,8%. Південь- 8,26% і Степ – 7,85%. Найбільш поширились НРР у Подніпров'ї - 10,8 % і Схід (Луганська і Донецька обл.) – з найвищим показником в 19,4% [32, с.23-25].

НРР поширені переважно в містах Сходу. Урбанізація цих міст спричинила знищення традиційної релігійності, що стало сприятливою основою для поширення НРР з їх революційним осягненням традиційного. НРР можна класифікувати як феномен міський, тому характерно, що вони легко поширюються у великих індустріалізованих містах [72].

Станом на 1 січня 2009 року Державний комітет України у справах національностей та релігій офіційно зареєстрував 1976 осередків нових релігійних течій. Більшість з них - 1705 об'єднань належать до неохристиянських культів: Церква Повного Євангелія - 635 організації, Церква християн віри євангельської України - 178 організації, Християнська церква - 118 організації, Новоапостольська організація - 59 осередків, Філія Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів – 59 організації. Крім того, Держкомрелігій зафіксував діяльність 154 неоорієнталістських громад: 46 організацій кришнаїтів і 56 організацій буддистів. Неопейянство представлене 117 автохтонними громадами віруючих. Причому частка осередків нового релігійного руху в загальній кількості релігійних центрів (34465) вже становить 5,7% [73, с.48]. Частка громад НРР має тенденцію до зменшення.

Поряд з проблемами, релігієзнавці вказують і на позитивні наслідки поширення та функціонування нового релігійного руху в Україні. Наприклад,

активна місіонерська діяльність неорелігійних представників сприяла відновленню та модернізації такої ж діяльності традиційної Православної Церкви. Переважно під впливом нехристиянських груп українці почали цікавитися не лише зовнішніми ритуалами, але й біблійними текстами. Набожність неокультистів сприяє формуванню в нашому суспільстві образу практичних віруючих, переважно практичних православних християн. Зарубіжні представники неокультового руху в Україні значно посилили публічну дипломатію як засіб примирення між нашою державою та іншими країнами. Важливо також відзначити, що відкритість і демократичність неокультів, на відміну від консервативного московського православ'я, стимулює прозахідну і проєвропейську орієнтацію українців. Поширення в Україні нових релігійних груп орієнталістського спрямування відкриває українське суспільство для Сходу, особливо для Китаю, Японії, Індії та інших цивілізацій, що стрімко розвиваються. Не можна ігнорувати той факт, що нові релігійні культи сприяють консолідації та згуртуванню традиційних християнських конфесій в нашій країні [73, с. 50].

Варто зауважити, що сучасних даних щодо поширення НРР після повномасштабного вторгнення немає. Можемо припустити, що значна кількість цих організація розформувалась або мігрувала у центральні та західні регіони країни.

Отже, вплив соціокультурних чинників, етнічних особливостей та історичного контексту на формування поширення НРР на території України внесли вагомий внесок у подальшу трансформацію та акліматизацію цих течій серед населення. Л. Филипович та Колодний внесли значний внесок у дослідження географії розповсюдження нових релігійних течій, просліджуючи їх поширення на різних територіях України. Інтердисциплінарний підхід дослідників дозволяє враховувати різноманітні аспекти, що впливають на поширення новітніх релігійних течій в різних регіонах країни. Кількісні аспекти поширення релігійних груп, і їхні соціокультурні та політичні контексти дали зрозуміти особливості географії поширення НРР.

Висновки до розділу

Формування новітніх релігійних рухів пов'язане з різноманітними чинниками, такими як зміни в суспільстві, кризи цінностей, пошук нових форм самоідентифікації та духовності. Ці фактори сприяють виникненню альтернативних поглядів на релігію та духовність, що часто виходять за рамки традиційних віровчень.

Сутність новітніх релігійних рухів полягає у формуванні альтернативних віровчень, практик та відношень до духовного світу, які відхиляються від традиційних релігійних установ та доктрин. Фактори, що сприяють виникненню новітніх релігійних рухів, включають соціокультурні зміни, трансформацію цінностей, пошук духовності в умовах сучасності, а також відмінності в інтерпретації релігійних догм. Класифікація та організація новітніх релігійних рухів мають багато відмінностей в вітчизняному та західному науковому досвіді. Україна також стала ареною для розмаїтих новітніх релігійних течій, які знаходять відгук у різних соціокультурних середовищах країни.

Поняття «нові релігійні рухи» досліджено у працях як вітчизняних, так і світових науковців. Термін «нові релігійні рухи» виникло у відповідь на потребу у систематизації різноманітних релігійних вірувань, які вийшли за межі традиційних релігій.

Класифікація новітніх релігійних рухів є складним завданням через їхню різноманітність та часто еkleктичний характер. Аналіз вітчизняного та західного наукового досвіду показав, що в цьому контексті є спільні риси та піходи до розуміння НРР, що формує загальну картину в питаннях їх вивчення.

Географія поширення цих рухів в Україні є різноманітною: вони можуть мати свої центри у великих містах, але також проникати у менші населені пункти. Такий поширення може бути спричинений як соціально-економічними чинниками, так і пошуком альтернативного духовного наповнення серед різних верств населення. Важливо враховувати, що новітні

релігійні рухи можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на суспільство. Вони можуть задовольняти потреби людей у духовності, але одночасно іноді ставити під загрозу традиційні цінності чи соціальну стабільність.

Новітні релігійні рухи є складною і динамічною сферою духовно-релігійного життя, що продовжує еволюцію та адаптацію до сучасних викликів. Розуміння і вивчення новітніх релігійних рухів у контексті світового та вітчизняного наукового дискурсу є важливим завданням для науковців та суспільства в цілому. Це дозволяє краще розуміти релігійні та культурні трансформації, що відбуваються в сучасному світі, та адаптуватися до нових реалій, зберігаючи толерантність та розуміння у різноманітності віровчень та поглядів.

РОЗДІЛ 2

Функціонування новітніх релігійних течій у сучасному суспільно-політичному полі України

2.1. Аспекти діяльності новітніх релігійних течій

Нові релігійні рухи в Україні виникли в 1990-х роках і з того часу стали важливою частиною суспільно-політичного життя країни. Вони представляють широкий спектр вірувань, від християнських протестантських рухів до східних релігій і екзотичних культів.

Функціонування НРР у сучасному суспільно-політичному полі України можна охарактеризувати такими основними тенденціями як зростання кількості НРР і їхніх прихильників. За даними Міністерства юстиції України, станом на 2023 рік в Україні зареєстровано понад 5000 релігійних організацій, з яких близько 10% належать до НРР. При цьому кількість віруючих у цих рухах оцінюється в кількох мільйонів осіб. Також характерним є розширення сфери діяльності НРР. Новітні релігійні рухи не обмежуються лише релігійними практиками, а активно займаються соціальною, освітньою,

культурною та політичною діяльністю. Вони створюють власні освітні заклади, благодійні організації, культурні центри. Також характерне зростання суспільного інтересу до НРР. Нові релігійні рухи є об'єктом постійної уваги з боку ЗМІ, громадськості та органів державної влади. Це пов'язано з тим, що НРР часто стають предметом критики за їхні екстремістські, деструктивні або навіть небезпечні практики.

На сьогодні питання належного правового регулювання правового статусу та діяльності релігійних організацій як особливого виду об'єднань громадян стоїть дуже гостро. Із проголошенням незалежності України та нівелюванням правової системи радянської держави, яку характеризувало невизнання будь-яких релігійних проявів, регуляції статусу релігійних організацій в правовому полі змінила свій вектор, ставши більш лоялісною і гнучкішою [34].

З одного боку, новітні релігійні рухи сприяють розвитку релігійного різноманіття та дають можливість людям знайти духовний шлях, який відповідає їхнім потребам. З іншого боку, нові релігійні рухи можуть становити загрозу для громадського порядку, прав людини та національної безпеки. Є обширний перелік позитивних аспектів функціонування нових релігійних рухів в Україні, розширення релігійного різноманіття. НРР представляють широкий спектр вірувань, які не представлені в традиційних релігійних організаціях. Це сприяє розвитку релігійного плюралізму та толерантності в суспільстві. Також НРР пропонують людям альтернативні шляхи духовного розвитку, які не завжди доступні в традиційних релігійних організаціях. Це може бути особливо важливо для людей, які не знаходять сенс у традиційних формах релігії. Нові релігійні рухи активно сприяють соціальному розвитку і часто займаються соціальною діяльністю, спрямованою на допомогу нужденним. Це включає факти надання благодійної допомоги, підтримку освітніх та культурних проектів, тощо [3, с. 204].

Серед негативних аспектів функціонування НРР в Україні варто виокремити такі: загроза громадському порядку, новітні релігійні рухи іноді

використовують агресивні або навіть екстремістські методи для поширення своїх вірувань. Це інколи призводить до конфліктів з представниками інших релігійних організацій або з суспільством в цілому. Також НРР іноді використовують методи, які є небезпечними або навіть незаконними. Це може включати насильство, маніпуляції, іноді можуть бути використані для поширення ідеологій, які суперечать національним інтересам України.

Держава вживає заходів для мінімізації негативних аспектів функціонування новітніх релігійних рухів в Україні, а саме забезпечення прозорості діяльності НРР. Державі також необхідний доступ до інформації про діяльність НРР, їхні фінансові ресурси та керівництво. Забезпечення захисту прав людини від можливих зловживань з боку НРТ. Сприяння розвитку релігійного плюралізму та толерантності для того щоб протистояти поширенню екстремізму та нетерпимості [22, с. 8].

Важливо також зазначити, що НРР є складним і багатограним феноменом. Вони не є однорідними, а представляють широкий спектр вірувань і практик. Тому неможливо зробити загальні висновки про їхню роль у суспільно-політичному житті України. Кожен НРР розглядається індивідуально, з урахуванням її конкретних вірувань і практик.

НРТ в Україні займаються різноманітною діяльністю, яку можна умовно розділити на такі основні напрямки:

- Релігійна діяльність. Нові релігійні рухи проводять богослужіння, обряди, таїнства, тощо. Вони також займаються поширенням своїх вірувань через освіту, проповідь, тощо.
- Соціальна діяльність. НРТ часто займаються соціальною діяльністю, спрямованою на допомогу нужденним. Це може включати надання благодійної допомоги, підтримку освітніх та культурних проєктів, тощо.
- Освітня діяльність. Новітні релігійні рухи створюють власні освітні заклади, де навчають своїх віруючих основам своїх вірувань. Вони також проводять різноманітні освітні заходи для широкого загалу людей.

- Культурна діяльність. НРР займаються культурною діяльністю, спрямованою на популяризацію своїх вірувань. Це може включати проведення фестивалів, концертів, виставок, тощо.
- Політична діяльність. Деякі нові релігійні рухи займаються політичною діяльністю, спрямованою на захист своїх інтересів. Вони можуть створювати власні політичні партії та рухи, брати участь у виборах, тощо [4, с. 432].

НРР мають значний вплив на суспільно-політичне життя України. Вони сприяють розвитку релігійного різноманіття та толерантності в суспільстві, а також можуть відігравати важливу роль у соціальному та культурному розвитку країни. З іншого боку, НРР можуть становити загрозу для громадського порядку, прав людини та національної безпеки. Тому важливо, щоб держава вжила заходів для мінімізації негативних аспектів функціонування нові релігійні рухи.

Очікується, що новітні релігійні рухи будуть продовжувати зростати в кількості та впливі в Україні. Це пов'язано з такими факторами, як: розвиток релігійного плюралізму в суспільстві, зростання духовних потреб людей, зміна цінностей та уявлень про релігію [5, с. 13].

Функціонування НРР в Україні має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, новітні релігійні рухи сприяють розвитку релігійного різноманіття та дають можливість людям знайти духовний шлях, який відповідає їхнім потребам. З іншого боку, НРР можуть становити загрозу для громадського порядку, прав людини та національної безпеки.

Релігія може об'єднувати людей, спонукати до благодійності та допомагати вирішувати соціальні проблеми. У той же час релігійні конфлікти та противники можуть виникати, якщо різні релігійні групи мають різні погляди на питання, які стосуються суспільства та політики. Важливо забезпечити свободу віросповідання та підтримувати баланс між релігійними свободами та секулярністю держави [8, с. 148]. Різні релігійні науки, як антропологія релігії, соціологія релігії, релігійна філософія тощо, також

входять вагомий внесок у розуміння ролі релігії в українському суспільстві. Вони допомагають аналізувати вплив релігії на культурні, моральні, етичні та політичні аспекти життя. Різні групи та інституції повинні співпрацювати, щоб забезпечити міжрелігійну гармонію та суспільство. Важливо розширити різноманітність релігійних переконань та забезпечити відкритий діалог, щоб знайти спільний шлях до долі України, дотримуючись при цьому принципів демократії та прав людини. Важливо відзначити, що сприйняття релігії в суспільно-політичному житті України є складним і різноманітним питанням, і воно може варіювати у залежності від індивідуальних переконань та поглядів. Деякі люди можуть сприймати релігію як недолік, оскільки вона може бути джерелом конфліктів, нерівності та дискримінації. Інші можуть бачити релігію як важливе складове суспільство, яке покращує моральні цінності та спільності [9, с. 47].

Незалежно від індивідуальних поглядів, необхідно забезпечити свободу віросповідання та захистити права релігійних меншин, дотримуючись при цьому принципів секулярності та гуманізму. Релігія має право на своє власне, але важливо, щоб вона функціонувала в межах закону та сприяла спільному добру та гармонії в суспільстві. Ми вважаємо, що різні релігійні групи, суспільство, політика та державні інституції повинні співпрацювати, щоб забезпечити розуміння та толерантне співробітництво всіх елементів цієї складної мережі взаємодій.

Релігія продовжує грати важливу роль у суспільно-політичному житті України. Ця роль є складною і різноманітною, і вона включає в себе як позитивні аспекти, такі як підтримка моральних цінностей, гуманітарних ініціатив та міжрелігійного діалогу, так і виклики, такі як конфліктні конфлікти, дискримінація та нерівність [11, с. 189].

Важливо забезпечити свободу віросповідання та релігійну рівність перед законом. Держава повинна захистити права релігійних меншин та підтримувати принципи секулярності, а громадяни мають право на вільний

вибір своїх релігійних переконань. Важливо сприяти міжрелігійному діалогу та толерантному співіснуванню всіх релігійних груп у суспільстві.

Релігія також може бути силою, яка сприяє миру, моральності та соціальній відповідальності. Громадські організації, політики та громадяни мають можливість співпрацювати з релігійними групами для вирішення важливих суспільних питань та підтримки гармонії в суспільстві.

Україна продовжує шукати баланс між релігійною свободою та секулярністю в суспільстві, і ця тема залишається складною та обговорюваною. Важливо виконати цей аспект у формуванні сучасного українського суспільства та політики [90, с.280].

Україна має надзвичайно велику релігійну спадщину з різноманітністю релігійних груп і спільнот. Ця різноманітність і важливість релігії в суспільстві свідчать про складний взаємозв'язок між релігією, політикою та суспільством. У вирішенні релігійних питань та збереженні балансу між релігійною свободою та секулярністю можна виділити кілька важливих принципів. Важливо гарантувати свободу віросповідання для всіх громадян України. Кожна людина має право вільно вибирати свої релігійні переконання і практикувати їх без обмежень. Звичайно, релігійна рівність перед законом важлива. Держава повинна захищати права всіх релігійних груп та запобігати дискримінації. Співпраця та діалог між державними релігійними групами спілкування спільному розумінню, толерантності та миру в суспільстві. Політика має бути відкритою до діалогу з релігійними організаціями та забезпечити релігійні цінності в рамках закону та секулярних принципів. Україна також має підтримувати релігійні аспекти у своїх міжнародних відносинах і взаємодіях з іншими країнами та міжнародними організаціями [13, с. 97].

Релігія залишається важливою складовою суспільно-політичного життя України, і рішення релігійних питань вимагає уважності, толерантності та дотримання прав людини. Різні релігійні рухи та групи мають право на своє

існування та вільний вибір, і хочуть прагнути гармонії та розуміння між ними в межах сучасного українського суспільства.

Враховуючи попередній досвід функціонування нових релігійних течій в Україні, можна передбачити, що прихильники цих нових течій можуть бути надто активними у своїх релігійних переконаннях. Вони можуть мати посилене бажання розповсюджувати свою духовну ідеологію та реагувати агресивно на критику. Ця динаміка відома як синдром неофіта, де новітні релігії проявляють надзвичайну палкість і нестандартні реакції на події у своєму житті та суспільстві [14, с. 212].

Але з часом, зі зростанням та розвитком НРР, ці релігійні групи можуть стати більш стійкими та розсудливими. Нові релігійні науки можуть подолати ваші «дитячі захворювання» та стати більш поважними і збалансованими. У наш час створюється новий етап розвитку новітніх релігійних течій в Україні. Замість швидкого росту релігійних громад та нових віруючих, на перший план виходять питання, чи відповідає обрана релігія потребам людини, чи вона здатна підтримувати власні релігійні принципи і вимоги. Цей процес переходить до глибшої трансформації вірян, зміцнення їх духовності та організаційного розвитку релігійних громад [16, с.76].

Загалом, сучасний стан новітніх релігійних рухів в Україні можна описати як прогресивний, з успіхами та невдачами. Держава повинна відноситися до них рівноправно і слідувати закону: не надавати привілеїв, але й не дискримінувати чи переслідувати [17, с.12].

Останнім часом релігійна карта України, на якій колись прослідковувалась домінація лише декількох визнаних конфесій, зараз значно розширилася, урізноманітнила релігійне життя українців. Це призвело до поширення релігійної диференціації в українському суспільстві. Поруч із політичною та етнічною різноманітністю з'явилася полірелігійність. Збільшення кількості релігійних течій та центрів (з 9 до 120) призводить до плюралізації громадської свідомості та релігійного світосприйняття. З одного боку, це сприяння демократизації держави та інтеграції України у світову

спільноту, яка давно не є монорелігійною, з іншого боку, НРР можуть розмивати етнічну ідентичність. Чи сприяють нові релігійні рухи духовній об'єднаності нації, чи формують зрозумілий і прозорий релігійний простір, де сучасна людина, може легко орієнтуватися? Для держави, яка має дбати про свою єдність, ця ситуація створює деякі перепони та вимагає визначення стійкої духовної, релігійної, культурної та ідеологічної орієнтації для своїх громадян [65, с. 96].

Нові релігійні рухи призвели до збагачення ідейного простору в Україні новими підходами і життєвими стилями, які базуються на відмінних від традиційних світоглядних засад. Присутність цих альтернативних релігійних явищ спровокувала зміни в традиційному способі мислення та ставлення українців до релігії.

Ця релігійна революція відбувається в умовах конкуренції, подібно до ринку. Плюралізм створює можливість вільного вибору релігії, але умови для традиційних і нових релігій не є однакові (традиційні релігійні частини підтримуються владою, особливо на місцевому рівні, тоді як більшість новітніх релігійних рухів можуть мати зовнішню підтримку або фінансові інвестиції для місіонерської діяльності) [64, с.65].

НРР сприяли підвищенню поваги до прав людини на особистий вибір, але при цьому можуть ігнорувати баланс інтересів особи та спільноти, що може призвести до знехтування загальнонаціональними правилами. Новітні релігійні рухи вводять нові концепції та погляди на духовність та спосіб життя, які можуть загрожувати традиційним релігіям. Самі НРР, як правило, опираються на інші традиції, які часто є незвичними для їх adeptів, і це дозволяє їм познайомитися з іншими культурами та сприяти толерантному співжиттю з іновірцями. Однак для держави та суспільства стає актуальним питання: чи це не стимулюватиме ігнорування української традиції? Чи не стануть НРР додатковою загрозою для єдності нації, церкви та культури? Чи можуть новітні релігійні рухи з часом стати важливою частиною духовного життя людей? Як держава повинна ставитися до цих ідей та організацій,

особливо коли вони можуть бути чужими чи навіть ворожими для України? Демонструючи різні форми співіснування різних релігій, НРР надають приклад того, як можна писати за новими правилами, через діалог, а не конфлікт. Одночасно нові релігійні рухи нерідко користуються іноземним досвідом, який базується на ідеї рівності всіх віросповідань перед законом та повазі до індивідуального релігійного вибору кожного громадянина. Проте, цей досвід не завжди ефективний у сфері використання в Україні, давно переважала слухняність та покірність перед рішеннями державних та релігійних лідерів, а не поважала свободи вибору релігії кожною особою чи громадою [19, с.74].

Нерегульоване поширення різних релігійних груп може створити напругу у суспільстві, а також призвести до конфліктів та розмежувань між ними. Загалом, ситуація з НРР може стати більш складною, і суспільство вже стає більш відомим щодо цих рухів. НРР готуються до ускладнень та негативного ставлення, що може зростати, і демонструють готовність до опори державних та громадських структур [20, с.53-54].

Прогнозований спад загального розповсюдження нових релігійних рухів на фоні постійних попереджувальних повідомлень про їхню небезпеку не відбувся. Наприкінці 90-х років НРР досягли свого піку, але пізніше вони почали знижувати свою популярність. Громади неорелігійного спрямування та їх прихильники також переживали не найкращі часи. Зараз приплив нових вірян до НРР вкрай повільний, склалось так, що бути адептом менш популярної релігії в Україні не є легким завданням, незважаючи на законодавчі гарантії свободи совісті і віросповідань.

Одна з причин такої повільності полягають у тому, що нові релігійні рухи не впливають на культуру та історичну спадщину України, не відповідають менталітету народу. Вони і досі сприймаються як чужі і непривабливі. Суспільство виявляє меншу цікавість до нових релігійних форм і більше віддає переваги стабільності та звичайним практикам у духовному житті. У ситуації екзистенційних випробувань, таких як війна та соціальний

непорядок, популярність експериментів у сфері віровчення знижується, і суспільство шукає релігійну стабільність.

Тенденція до обмеження поширення НРР має також світовий характер, і це сприяє на швидкість їх розповсюдження. Переважаюча обережність та стабільність у сфері релігії, життя людини вимагає широкого освітлення та повного інформування, тому суспільство відпрацьовує різні механізми захисту. Тотальна заборона нових релігійних рухів може тільки посилити їх вплив на суспільний монополізм інших релігій.

Суспільство повинно бути відкритим до нових релігійних рухів і розрізняти явні та реальні загрози, а також засуджувати лише ті дії, які порушують права громадян.

2.2. Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій

Будь-яка релігійна організація стає елементом правового регулювання на території України. Дослідники у сфері права класифікують релігійні організації за специфічними ознаками незалежно від їх організаційно-правової форми.

НРР у адміністративному праві окреслюють як колективні суб'єкти. Згідно визначення – це організовані, відособлені групи людей, яким характерне самоврядування. Вони також наділені правами виступати у відносинах з іншими суб'єктами персоніфіковано або як ціла організація. Якщо за основу поділу взяти такі критерії, як форма власності та приналежність до певної системи, то використати можна такі: державні, громадські, релігійні, приватні та інші організації. [1, с. 22–29].

Дослідниця у сфері права Ю. В. Кривенко визначає релігійну організацію як систему різних оформлених релігійних об'єднань з чіткою організацією, що мають управлінські органи, яка конфігурується змістом релігійної парадигми і культу [36, с. 10]. В. Чорнописька виділяє наступні

ознаки релігійної організації через призму права: спільне віросповідання; добровільне членство; здійснення культових процесій і богослужінь; релігійне просвітництво; непідприємницький характер діяльності та неприбутковість, організаційна структуризація, державна реєстрація, майнова незалежність, можливість захищати свої права і оскаржувати рішення органів управління, бути позивачем в суді, здійснювати діяльність задля задоволення інтересів adeptів [77, с. 92].

Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні спрямована на забезпечення свободи віросповідання та захисту прав людини, а також запобігання поширенню екстремізму та сектантства.

Основними завданнями державної політики у цій сфері є:

- забезпечення дотримання конституційних прав громадян на свободу віросповідання;
- запобігання поширенню екстремізму та сектантства;
- захист прав дітей, осіб з психічними розладами та інших вразливих груп населення від впливу новітніх релігійних течій;
- забезпечення прозорості діяльності новітніх релігійних течій [25, с.55].

Державний моніторинг новітніх релігійних течій здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями. Моніторинг включає в себе аналіз діяльності новітніх релігійних течій, їх впливу на суспільство та окремих осіб, а також виявлення ознак екстремізму та сектантства.

Регулювання діяльності новітніх релігійних течій здійснюється шляхом встановлення вимог до їх реєстрації, діяльності та фінансування. Нові релігійні організації в Україні можуть бути зареєстровані в органах місцевого самоврядування за умови дотримання вимог Закону України «Про свободу совісті та релігії» [26, с.112]. У разі виявлення ознак екстремізму або

сектантства діяльність новітньої релігійної рухи може бути призупинена або заборонена судом.

Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні є важливою складовою забезпечення національної безпеки та захисту прав людини.

Наразі є приклади конкретних заходів, які впроваджуються в Україні в рамках цієї політики, проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності громадян про екстремізм та сектантство. Створення системи раннього попередження та реагування на випадки поширення екстремізму та сектантства. Розробка та впровадження механізмів захисту прав дітей та інших вразливих груп населення від впливу новітніх релігійних течій.

Держава також співпрацює з міжнародними організаціями та громадськими організаціями у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій.

У 2023 році в Україні триває розробка законопроекту про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігії». Свобода совісті є одним із найважливіших суспільних явищ і є однією з свобод людини, на якій формуються інші права індивіда [12, с. 5] Проект закону передбачає посилення вимог до реєстрації та діяльності новітніх релігійних течій, а також введення нових обмежень щодо їх фінансування [30].

Крім того, законопроект передбачає введення нових обмежень щодо фінансування новітніх релігійних течій. Так, заборонятиметься фінансування таких організацій з іноземних джерел, а також з джерел, які не мають прозорої звітності. Це також дозволить державі посилити контроль над фінансовими потоками, які надходять до новітніх релігійних течій.

Законопроект також передбачає посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері релігії. Так, за пропаганду екстремізму або залучення людей до діяльності секти може бути передбачено кримінальне

покарання. Упровадження цих заходів дозволить Україні посилити боротьбу з екстремізмом та сектантством, а також захистити права людини в сфері релігії.

Заходи, які можуть бути впроваджені в рамках державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій: Розробка та впровадження принципів системи звернення та допомоги особам, які постраждали від впливу новітніх релігійних течій. Покращення співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій [32, с.24]. Розробка та впровадження міжнародних стандартів у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій.

Впровадження цих заходів дозволить Україні забезпечити ефективний захист прав людини та національну безпеку у сфері релігії.

Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій має дотримуватися принципів свободи совісті і віросповідання, які є меншою кількістю складових прав людини. Одночасно держава має відповідальність за забезпечення громадського порядку і безпеку громадян. Збалансований підхід забезпечує забезпечення цих двох важливих аспектів, не обмежуючи зайво свободи релігійної практики, але при цьому реагуючи з можливістю загрози для суспільства та індивідуальної безпеки.

Загалом, державна політика має бути спрямована на збалансування свободи релігії та свободи віросповідання з забезпечення громадського порядку та безпеки. Діяльність НРР має контролювати та регулюватися, але при цьому не повинні порушуватися право кожної людини на вільний вибір своєї релігії чи віросповідання. Співпраця між державою, релігійними лідерами і громадськістю може сприяти досягненню цього балансу та забезпечити гармонійний розвиток суспільства [33, с.84].

Політика держави щодо моніторингу та регулювання нових релігійних течій повинна підтримувати принципи свободи совісті та віросповідання, забезпечуючи при цьому громадський порядок і безпеку. Діяльність нових релігійних течій має бути об'єктом контролю та регулювання, але це не

повинно обмежувати право кожної людини на вільний вибір своєї релігії чи віросповідання. Співпраця між державою, релігійними лідерами та громадськістю є важливою для досягнення цього балансу та забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Для забезпечення цього балансу держава повинна розглянути наступні аспекти у своїй політиці:

- **Моніторинг і аналіз:** Держава має проводити систематичний моніторинг діяльності нових релігійних течій, щоб зрозуміти їх поширення, вплив і вплив на суспільство. Цей моніторинг може включати в себе збірку та аналіз інформації про релігійні організації, публікації, виступи та інші форми діяльності. **Регулювання:** Держава має встановити чіткі норми та правила діяльності релігійних течій, які забезпечують громадський порядок та безпеку. Це може включати в себе вимоги до реєстрації релігійних організацій, встановлення вікових обмежень для членів релігійних груп, обмеження публічних заходів та інших заходів.

- **Публічна інформація та освіта:** Держава повинна сприяти громадянській освіті та інформуванню про різні релігійні науки та їх вплив на суспільство. Це забезпечується тим, що люди мають достатню інформацію для прийняття свого вільного релігійного вибору.

- **Співпраця з релігійними лідерами:** Держава має встановити механізми співпраці з представниками різних релігійних течій для розробки спільних підходів до вирішення проблем і конфліктів. **Захист прав людини:** Держава повинна гарантувати, що права людини на вільний вибір релігії та віросповідання завжди захищаються і не порушуються [35, с.45].

Збалансована державна політика може сприяти вирішенню конфліктів і забезпечити гармонійний розвиток суспільства, де кожна людина має можливість бачити збалансовану політику щодо моніторингу та регулювання нових релігійних течій, яка вірно враховує різні аспекти та принципи. Обов'язковим є забезпечення права кожної людини на свободу совісті та віросповідання є фундаментальним принципом. Держава повинна

гарантувати, що громадяни мають право вільно вибирати та відзначати свої релігійні переконання. Невід'ємним є забезпечення громадського порядку та безпеки влада може вживати заходів щодо регулювання діяльності релігійних об'єднань, щоб запобігання конфліктів та іншим ситуаціям, які можуть викликати негативні наслідки. Збалансована політика включає в себе моніторинг та аналіз діяльності нових релігійних течій. Це підтверджує їхні цілі, вплив та попереджує можливі загрози. Держава також може співпрацювати з лідерами різних релігійних громад, щоб спільно розробляти стратегії співробітництва для запобігання появ конфліктів. Держава може розвивати програми освіти та інформування, які сприяють підвищенню рівня свідомості громадян щодо різних релігійних течій та підвищенню рівня релігійної грамотності. Захист прав людини: Забезпечення прав людини, включаючи право на свободу віросповідання, є винятковим аспектом такої політики [37, с.14].

Ці аспекти допомагають створити політику, яка забезпечує баланс між свободою релігії та громадським порядком, сприяє співіснуванню та запобігає конфліктам.

Вищезгадані пункти є надважливими і невід'ємними в плані створення збалансованої державної політики, яка враховує інтереси громадян, права людини, а також забезпечує безпеку та громадський порядок. Збалансована політика дозволяє суспільству і релігійним громадам функціонувати в гармонії, зберігаючи при цьому основні цінності свободи та рівноправ'я для всіх громадян. Врахування різних аспектів та співробітництва між державою, релігійними лідерами та громадськістю допомагають досягти цього балансу та підтримувати гармонійний розвиток суспільства [40, с. 421].

Один із способів забезпечити цей баланс - це створення механізмів моніторингу та регулювання діяльності нових релігійних течій. Це включає в себе кілька важливих компонентів: по-перше, реєстрація і регулювання. Держава може вимагати, щоб усі релігійні організації були зареєстровані та підлягали певному регулюванню. Це дозволяє контролювати їхню діяльність і

забезпечити дотримання законів та правил. По-друге, поширення публічної інформації. Важливим аспектом є доступ до публічної інформації про новітні релігійні науки, їх цілі та методи. Це все громадянам бути інформованими та розуміти, з ким вони мають справу. По-третє, налагодження діалогу і співпраці. Важливо створити платформу для діалогу між державними органами, релігійними лідерами та представниками новітніх релігійних течій. Це зменшить можливість конфлікту та вплив взаєморозуміння. По-четверте, виявлення та запобігання екстремізму. Стосовно цього, держава повинна активно працювати над запобіганням екстремізму та радикалізації в усіх релігійних групах. Це включає в себе співпрацю з релігійними лідерами та надання альтернативи тим, хто шукає релігійну ідентичність [39, с.164].

Збалансована державна політика допоможе створити умови для свободи віросповідання, уникнення конфліктів та забезпечення громадського порядку та безпеки.

Реалізація державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні має ряд особливостей, які необхідно враховувати. Україна є багатоконфесійною країною, в якій існує широкий спектр релігійних течій, в тому числі і новітніх. Це ускладнює моніторинг та регулювання діяльності новітніх релігійних течій, оскільки необхідно враховувати інтереси всіх релігійних громад. Також в Україні існує проблема релігійної нетерпимості та екстремізму. Це також ускладнює моніторинг та регулювання діяльності новітніх релігійних течій, оскільки в деяких випадках такі рухи можуть використовуватися для поширення екстремістських ідей [45, с. 40].

Нажаль недостатньо розвинена співпраця між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій. Це ускладнює ефективну боротьбу з екстремізмом та сектантством.

Для подолання цих особливостей необхідно провести дії з активації міжконфесійного діалогу та співпрацю в Україні. Прийняття відповідних

законодавчих та нормативних актів, які будуть спрямовані на захист прав людини та національну безпеку в сфері релігії. Створення ефективної системи моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних течій, яка буде заснована на співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями [15, с.285].

На основі аналізу існуючої ситуації та аналізу досвіду інших країн, можна сформулювати наступні пропозиції щодо реалізації державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні.

Необхідно прийняти законодавство, яке буде спрямоване на захист прав людини та національну безпеку в сфері релігії. Це законодавство повинно передбачати: визначення поняття «новітні релігійні рухи» та критерії їх віднесення до цієї категорії. Визначення вимог до реєстрації та діяльності новітніх релігійних течій. Обмеження щодо фінансування новітніх релігійних течій. Відповідальність за порушення законодавства у сфері релігії [46, с.210].

Необхідно створити ефективний апарат моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних течій, яка буде заснована на співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Така система повинна включати в себе наступні елементи:

- створення єдиного реєстру новітніх релігійних течій.
- розробка механізму для оцінки відповідності діяльності новітніх релігійних течій вимогам законодавства.
- розробка механізму для реагування на порушення законодавства у сфері релігії.
- підготовка та впровадження міжнародних стандартів у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій

Необхідно активізувати співпрацю України з міжнародними організаціями у сфері релігії та свободи совісті. У рамках цієї співпраці необхідно брати участь у розробці міжнародних стандартів у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій [47, с.201].

Державна політика щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні є складним і багатограним завданням. З одного боку, держава повинна забезпечувати дотримання конституційних прав громадян на свободу віросповідання. З іншого боку, вона повинна захищати суспільство від негативного впливу новітніх релігійних течій, які можуть призводити до екстремізму та сектантства [48, с.149-150].

Для досягнення цієї мети необхідно впровадити комплекс заходів, які включають в себе прийняття відповідного законодавства та нормативних актів, які будуть спрямовані на захист прав людини та національну безпеку в сфері релігії. Створення ефективної системи моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних течій, яка буде заснована на співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Розробка та впровадження міжнародних стандартів у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій. Розробка та впровадження ефективної системи звернення та допомоги особам, які постраждали від впливу новітніх релігійних течій.

Реалізація цих заходів дозволить Україні створити ефективну систему моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій, яка буде відповідати міжнародним стандартам і спрямована на захист прав людини та національну безпеку [49, с.96].

Особливо важливим є розробка та впровадження ефективної системи звернення та допомоги особам, які постраждали від впливу новітніх релігійних течій. Така система повинна забезпечити швидке та ефективне реагування на звернення цих осіб і надання їм комплексної допомоги, яка включатиме інформаційну, психологічну та юридичну підтримку. Для цього необхідно активізувати співпрацю між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Для реалізації державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних рухів в Україні органам державної влади необхідно:

- прийняти законодавство, яке буде відповідати міжнародним стандартам і спрямоване на захист прав людини та національну безпеку в сфері релігії;

- створити ефективну систему моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних рухів, яка буде заснована на співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

- розробити та впровадити міжнародні стандарти у сфері моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій. Розробити та впровадити ефективну систему звернення та допомоги особам, які постраждали від впливу новітніх релігійних течій [50, с.227].

Необхідно застосувати рекомендації для громадських організацій, які сприятимуть реалізації державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні. У цій сфері громадські організації можуть:

- брати участь у розробці та впровадженні законодавчих і нормативних актів у сфері релігії.

- надавати допомогу органам державної влади у створенні ефективної системи моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних рухів.

- розвивати громадську освіту з питань захисту прав людини та боротьби з екстремізмом та сектантством.

- надавати допомогу особам, які постраждали від впливу новітніх релігійних течій.

Реалізація державної політики щодо моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні стикається з рядом викликів, зокрема: Відсутність єдиного визначення поняття «нові релігійні рухи». Це ускладнює розробку законодавчих та нормативних актів у цій сфері. Відсутність ефективної системи моніторингу діяльності новітніх релігійних течій. Це ускладнює виявлення та припинення діяльності небезпечних релігійних організацій. Недостатня обізнаність населення про нові релігійні рухи та їхні потенційні ризики. Це ускладнює захист населення від негативного впливу новітніх релігійних рухів [51, с. 85-86].

Для подолання цих викликів необхідно активізувати співпрацю між органами державної влади, місцевим самоврядування та громадськими організаціями.

Загальною державною службою щодо моніторингу політики та регулювання новітніх релігійних течій є забезпечення гармонії та стабільності в суспільстві, дотримання принципів прав людини та свободи совісті. Держава повинна відповідати на виклики, які залишають перед нею нові релігійні рухи, але робити це таким чином, щоб не порушувати конституційні права і свободи громадян.

Співпраця між державними органами, релігійними лідерами та громадськістю грає важливу роль у забезпеченні балансу між свободою релігії та громадським порядком. Такий діалог дозволяє виробити спільні цінності та інтереси, а також виробити ефективні стратегії реагування на виклики новітніх релігійних течій [52, с.67].

Освіта та інформаційна кампанія є ключовими інструментами у формуванні свідомого та знайомого суспільства. Громадяни повинні розуміти різні аспекти релігійних віровчень та вміти критично оцінювати інформацію, що надходить до них. Правовий захист прав релігійних груп є невід'ємною частиною державної політики. Необхідно забезпечити, щоб ніхто не був об'єктом дискримінації або переслідування через свої релігійні переконання.

Міжнародна співпраця у сфері регулювання новітніх релігійних течій обмінюватися досвідом та координувати заходи щодо запобігання поширенню екстремізму та радикалізації через релігійні канали.

Отже, політика моніторингу та регулювання новітніх релігійних течій в Україні включає в себе різні аспекти, від прав людини та свободи совісті до порядку та безпеки, і вимагає спільних зусиль держави, релігійних лідерів і громадськості [53, с.113].

2.3. Взаємодії новітніх релігійних течій та громадян: суспільне реагування та висвітлення діяльності у ЗМІ

Взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні є складним і багатогранним процесом, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних наслідків можна віднести задоволення духовних потреб громадян. Нові релігійні рухи можуть запропонувати людям новий погляд на світ, сенс життя та моральні цінності. Це може бути особливо привабливим для людей, які відчують себе незадоволеними своїм життям або не знаходять відповіді на свої духовні запитання в традиційних релігіях. Соціальна активність. Представники новітніх релігійних течій часто беруть активну участь у суспільному житті. Вони можуть займатися благодійністю, волонтерством, освітньою та культурною діяльністю. Це може позитивно впливати на розвиток суспільства [54, с.331].

До негативних наслідків можна віднести деструктивний вплив на особистість. Деякі нові релігійні рухи можуть використовувати методи, які призводять до деформації особистості людини. Це може проявлятися у вигляді обмеження свободи особистості, насильства, маніпуляції та інших негативних явищ. Загроза національній безпеці. Деякі нові релігійні рухи можуть використовуватися для поширення ідей, які є небезпечними для національних інтересів. Це може призвести до дестабілізації суспільства та порушення правопорядку.

Висвітлення діяльності новітніх релігійних течій у ЗМІ також є неоднозначним. З одного боку, ЗМІ часто акцентують увагу на негативних аспектах діяльності цих течій, що може сприяти поширенню стереотипів та упереджень. З іншого боку, ЗМІ також інформують суспільство про позитивні аспекти діяльності новітніх релігійних течій, що може сприяти більш об'єктивному ставленню до них [55, с.117].

Для того, щоб взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні були більш позитивними, необхідно забезпечити дотримання прав людини та

свободи віросповідання. Громадяни повинні мати право сповідувати будь-яку релігію, включаючи нові релігійні рухи. Створення такої системи має бути спрямоване на захист прав людини та національну безпеку. Розвивати громадську освіту з питань релігії. Громадяни повинні бути обізнані про різні релігійні рухи, їхні віровчення, практики та потенційні ризики.

Суспільне реагування на діяльність новітніх релігійних течій в Україні є неоднозначним. З одного боку, існує значна обережність та недовіра до цих течій. Це пов'язано з тим, що в Україні є негативний досвід діяльності деяких небезпечних релігійних організацій, які призводили до трагічних наслідків.

Наприклад, у 2009 році в місті Мукачеве на Закарпатті відбувся гучний скандал, пов'язаний з діяльністю релігійного культу «Трійці Бога Живого». Культ очолював Віктор Мошковський, який звинувачувався в тому, що він маніпулював людьми, обкрадав їх і примушував до суїциду. У результаті цих подій було затримано понад 100 осіб, а Мошковський був засуджений до 12 років позбавлення волі [56, с.316].

Цей випадок викликав значну суспільну резонанс і призвів до посилення недовіри до новітніх релігійних течій. У суспільстві склалося уявлення про те, що всі нові релігійні рухи є небезпечними і несуть загрозу для суспільства.

З іншого боку, в Україні існує свобода віросповідання, і громадяни мають право сповідувати будь-яку релігію, включаючи нові релігійні рухи. Це право закріплено в Конституції України та інших законодавчих актах. Деякі громадяни України сповідують нові релігійні рухи і вважають, що вони приносять їм духовне задоволення і допомагають їм у житті. Ці громадяни виступають за право на свободу віросповідання і проти дискримінації на релігійному ґрунті.

Заходи щодо покращення взаємодії новітніх релігійних течій та громадян. Це право має бути закріплено в законодавстві і захищатися органами державної влади та правоохоронними органами. Створити ефективну систему моніторингу та регулювання діяльності новітніх релігійних рухів. Така система повинна бути спрямована на захист прав

людини та національну безпеку. Вона повинна передбачати механізм для виявлення та припинення діяльності небезпечних релігійних організацій. Розвивати громадську освіту з питань релігії. Громадяни повинні бути обізнані про різні релігійні рухи, їхні віровчення, практики та потенційні ризики [57, с.245].

Це допоможе їм робити обґрунтовані рішення щодо того, чи приєднуватися до нової релігійної рухи. Реалізація цих заходів дозволить створити більш сприятливе середовище для взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні.

Одним з найважливіших заходів щодо покращення взаємодії новітніх релігійних течій та громадян є забезпечення дотримання прав людини та свободи віросповідання. Це право закріплено в Конституції України та інших законодавчих актах.

Важливо, щоб громадяни України мали право сповідувати будь-яку релігію, включаючи нові релігійні рухи. Це право має бути захищено органами державної влади та правоохоронними органами.

Держава повинна забезпечити захист громадян від дискримінації на релігійному ґрунті. Це означає, що громадяни не повинні зазнавати утисків або переслідувань за свою релігійну приналежність [58, с.205].

Система моніторингу повинна забезпечувати регулярний збір інформації про діяльність новітніх релігійних течій. Ця інформація повинна збиратися з різних джерел, включаючи ЗМІ, правоохоронні органи, громадські організації та безпосередньо від громадян.

Система регулювання повинна передбачати механізм для виявлення та припинення діяльності небезпечних релігійних організацій. Цей механізм повинен бути прозорим і справедливим.

Важливо також розвивати громадську освіту з питань релігії. Громадяни повинні бути обізнані про різні релігійні рухи, їхні віровчення, практики та потенційні ризики. Це допоможе їм робити обґрунтовані рішення щодо того, чи приєднуватися до нової релігійної рухи.

Громадська освіта з питань релігії повинна здійснюватися в різних формах, включаючи освітні програми, заходи в ЗМІ та соціальних мережах, а також роботу громадських організацій.

Вплив релігійних організацій. Деякі релігійні організації намагаються впливати на ЗМІ для того, щоб уникнути негативного висвітлення своєї діяльності. Професійні стандарти журналістики. Деякі ЗМІ дотримуються високих професійних стандартів і намагаються надавати об'єктивну інформацію про діяльність новітніх релігійних течій [59, с.230].

Для того, щоб висвітлення діяльності новітніх релігійних течій у ЗМІ було більш об'єктивним, необхідно: розвивати професійні стандарти журналістики. ЗМІ повинні дотримуватися професійних стандартів, які передбачають надання об'єктивної інформації та уникання маніпуляцій. Забезпечити доступ журналістів до інформації про діяльність новітніх релігійних течій. Створити механізм для перевірки інформації про діяльність новітніх релігійних течій. ЗМІ повинні мати можливість перевіряти інформацію про діяльність новітніх релігійних течій, щоб уникнути поширення дезінформації.

Реалізація цих заходів дозволить створити більш сприятливе середовище для взаємодії ЗМІ та новітніх релігійних течій. Це допоможе забезпечити більш об'єктивне висвітлення діяльності новітніх релігійних течій у ЗМІ.

Розвиток професійних стандартів журналістики сприятиме тому, що ЗМІ будуть більш відповідально підходити до висвітлення діяльності новітніх релігійних течій. Журналісти будуть більше зосереджуватися на об'єктивній подачі інформації та уникати маніпуляцій. Це допоможе зменшити поширення стереотипів та упереджень щодо новітніх релігійних течій.

Забезпечення доступу журналістів до інформації про діяльність новітніх релігійних течій дозволить ЗМІ отримувати більш повну та об'єктивну інформацію. Представники новітніх релігійних течій повинні бути відкритими для спілкування з журналістами і надання інформації про свою діяльність. Це

допоможе ЗМІ краще розуміти діяльність цих течій і висвітлювати її більш об'єктивно [60, с. 56].

Створення механізму для перевірки інформації про діяльність новітніх релігійних течій допоможе ЗМІ уникати поширення дезінформації. ЗМІ повинні мати можливість перевіряти інформацію про діяльність новітніх релігійних течій, щоб упевнитися в її достовірності. Це допоможе ЗМІ формувати більш об'єктивне уявлення про ці рухи. Крім того, важливо, щоб ЗМІ дотримувалися принципу рівності всіх релігійних течій. ЗМІ не повинні дискримінувати будь-яку релігійну течію, включаючи нові релігійні рухи. Це допоможе створити більш толерантне суспільство, в якому всі релігії будуть мати рівні права та можливості. Реалізація зазначених заходів потребуватиме зусиль з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи ЗМІ, представників новітніх релігійних течій, органи державної влади та громадські організації.

ЗМІ повинні бути готові до змін у підході до висвітлення діяльності новітніх релігійних течій. Журналістам необхідно буде підвищувати свою обізнаність про ці рухи та розвивати навички критичного мислення. Вони повинні бути готові відповідати на запитання журналістів і пояснювати свою точку зору. Органи державної влади повинні забезпечити дотримання прав людини та свободи віросповідання. Вони повинні розробити законодавство та механізми, які будуть спрямовані на захист громадян від деструктивного впливу новітніх релігійних течій. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у покращенні взаємодії ЗМІ та новітніх релігійних течій. Вони можуть проводити освітні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про ці рухи. Якщо ці зусилля будуть успішними, вони можуть призвести до того, що взаємодія ЗМІ та новітніх релігійних течій стане більш сприятливою і об'єктивною. Це допоможе створити більш толерантне суспільство, в якому всі релігії будуть мати рівні права та можливості.

Приклади того, як ЗМІ можуть покращити висвітлення діяльності новітніх релігійних течій:

- ЗМІ можуть надавати більше інформації про різні релігійні рухи, їхні віровчення, практики та потенційні ризики. Це допоможе громадянам робити обґрунтовані рішення щодо того, чи приєднуватися до нової релігійної рухи.
- ЗМІ можуть надавати більше позитивних історій про нові релігійні рухи. Це допоможе зменшити поширення стереотипів та упереджень щодо цих течій.
- ЗМІ можуть співпрацювати з представниками новітніх релігійних течій для отримання більш об'єктивної інформації.

Прикладом того, як представники новітніх релігійних течій можуть покращити взаємодію з ЗМІ, може слугувати той факт, що представники новітніх релігійних течій можуть бути відкритими для спілкування з ЗМІ і надання інформації про свою діяльність, можуть пояснювати свою точку зору та відповідати на запитання журналістів, можуть надавати ЗМІ достовірну інформацію про свою діяльність. Взаємодія новітніх релігійних течій на людей є неоднозначним, для того, щоб цей вплив був позитивним, необхідно створювати умови для об'єктивного висвітлення діяльності новітніх релігійних течій у ЗМІ та для діалогу між представниками цих течій, ЗМІ та громадськими організаціями. Важливо також пам'ятати, що нові релігійні рухи є різноманітними і не можна робити загальні висновки щодо них. Деякі нові релігійні рухи можуть мати позитивний вплив на суспільство, наприклад, сприяючи соціальній та духовній активності людей. Інші нові релігійні рухи можуть мати негативний вплив, наприклад, маніпулюючи людьми або залучаючи їх до деструктивної діяльності [31, с. 109].

Тому важливо уважно вивчати діяльність новітніх релігійних течій, щоб мати можливість оцінити їхній потенційний вплив на суспільство. Реалізація цих заходів потребуватиме зусиль з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи ЗМІ, представників новітніх релігійних течій, органи державної влади та громадські організації.

Свобода віросповідання та рівність всіх релігій є основоположними принципами демократичного суспільства. Вони гарантують кожній людині право на свободу віросповідання, незалежно від того, до якої релігійної рухи вона належить.

Толерантність та повага є важливими цінностями, які сприяють взаєморозумінню та співпраці між людьми різних релігійних переконань. Вони вимагають від людей поважати право інших людей на власні переконання, навіть якщо вони не поділяють їх.

Відповідальність та прозорість є важливими принципами, які сприяють довірі між людьми та організаціями. Вони вимагають від нових релігійних течій нести відповідальність за свою діяльність і бути відкритими для контролю з боку суспільства.

Реалізація цих принципів у взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні може сприяти таким позитивним результатам: Зменшення недовіри та стереотипів між людьми різних релігійних переконань. Підвищення рівня толерантності та поваги до прав людини. Створення більш сприятливого середовища для розвитку соціальної та духовної активності людей [67, с. 79].

Звичайно, реалізація цих принципів не буде легкою. Вона потребуватиме зусиль з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи ЗМІ, представників новітніх релігійних течій, органи державної влади та громадські організації.

Політика щодо новітніх релігійних течій вимагає важливого врахування прав людини на свободу віросповідання та свободу слова, а також захист суспільного благополуччя. Важливо вдосконалювати законодавство та механізми контролю, щоб забезпечити безпеку і відкритий доступ до інформації.

Суспільне реагування на новітні релігійні рухи повинні обґрунтовуватися на освіті, інформованості та толерантності. Громадяни повинні мати свідомість своїх прав і обов'язків і готові до діалогу та

взаєморозуміння. Громадські організації та освітні установи можуть грати важливу роль у підвищенні свідомості громадян.

ЗМІ мають значення у формуванні громадської думки щодо нових релігійних течій. Важливо, щоб вони діяли об'єктивно та професійно, не поширюючи стереотипи або недостовірну інформацію. Журналісти повинні розуміти важливість балансу між правом на інформацію та забезпеченням громадського порядку [2, с. 235].

У висвітленні діяльності новітніх релігійних течій у ЗМІ важливо стежити за якою об'єктивністю інформації. Громадяни мають право на об'єктивну інформацію, щоб прийняти власні рішення щодо свого віросповідання та підтримувати громадський порядок.

Усі ці аспекти разом можуть сприяти збалансованому взаємодії нових релігійних течій та громадян, забезпечити гармонію та спокій у суспільстві.

Однак, якщо всі зацікавлені сторони докладуть зусиль для реалізації принципів свободи віросповідання, толерантності, поваги та відповідальності, а також для забезпечення інформованості громадян про нові релігійні рухи та підтримки позитивних ініціатив цих течій, взаємодія може стати більш позитивною і конструктивною.

Можна реалізувати ці принципи та аспекти у взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні: Інформування громадян про нові релігійні рухи може бути здійснено через освітні програми в школах та університетах, а також через ЗМІ. Ці програми та матеріали повинні бути об'єктивними та точними, щоб допомогти громадянам зробити обґрунтовані рішення щодо того, чи приєднуватися до нових релігійних течій. Діалог між представниками новітніх релігійних течій, ЗМІ та громадськими організаціями може бути організований у формі форумів, круглих столів та інших заходів. Ці заходи можуть допомогти подолати недовіру та стереотипи між представниками різних релігійних течій. Підтримка позитивних ініціатив нових релігійних течій може бути здійснена через державні програми, гранти

та інші форми підтримки. Ця підтримка може допомогти новим релігійним течіям розвиватися та відігравати позитивну роль у суспільстві [76, с. 286].

Наприклад, держава могла б надавати гранти новим релігійним течіям, які займаються соціальною та благодійною діяльністю. Ці гранти могли б допомогти цим течіям розвивати свою діяльність та відігравати позитивну роль у суспільстві.

Важливо також пам'ятати, що взаємодія новітніх релігійних течій та громадян в Україні є постійно розвивається процесом. Тому важливо періодично переглядати та оцінювати ефективність заходів, що реалізуються для покращення цієї взаємодії [75].

Реалізація принципів свободи віросповідання, толерантності, поваги та відповідальності у взаємодії новітніх релігійних течій та громадян в Україні потребуватиме зусиль з боку всіх зацікавлених сторін.

З боку ЗМІ це може означати більш об'єктивне та точне висвітлення діяльності новітніх релігійних течій, а також відмову від поширення стереотипів та дезінформації.

З боку представників новітніх релігійних течій це може означати відкритість до діалогу з представниками інших релігій та суспільства, а також відповідальність за свої слова та дії. З боку органів державної влади це може означати забезпечення свободи віросповідання та захисту прав людини, а також сприяння діалогу між різними релігійними групами. З боку громадських організацій це може означати проведення освітніх кампаній з метою підвищення рівня толерантності та поваги до різних релігій.

Для того, щоб ця взаємодія була заснована на принципах свободи віросповідання, толерантності, поваги та відповідальності, важливо, щоб всі зацікавлені сторони, включаючи ЗМІ, представників новітніх релігійних течій, органи державної влади та громадські організації, докладали зусиль для реалізації таких конкретних заходів: Підвищення рівня обізнаності громадян про нові релігійні рухи. Сприяння діалогу між представниками різних релігійних течій. Підтримка позитивних ініціатив нових релігійних течій.

Завдяки таким зусиллям взаємодія новітніх релігійних течій та громадян в Україні може стати більш позитивною і конструктивною, що буде сприяти розвитку суспільства та зміцненню його демократії [79, с. 64].

Конкретно, такі заходи можуть призвести до таких позитивних результатів: Зменшення недовіри та стереотипів між людьми різних релігійних переконань. Підвищення рівня толерантності та поваги до прав людини. Створення більш сприятливого середовища для розвитку соціальної та духовної активності людей.

Звичайно, досягнення цих результатів вимагатиме часу та зусиль. Однак, якщо всі зацікавлені сторони будуть готові до співпраці, це цілком можливо.

Висновки до розділу

Функціонування новітніх релігійних течій у сучасному суспільно-політичному полі України представляє складну динаміку взаємовідносин між релігійними установами та державою. Нові релігійні рухи стали необхідним аспектом у формуванні духовних поглядів та ідентичності громадян, впливаючи на соціальне середовище та політичну атмосферу країни. Вони відображають постійну трансформацію релігійної карти України, надаючи можливість громадянам вибирати з більшої різноманітності духовних шляхів. Ці течії можуть бути як фактором підтримки соціальної стабільності та спільної духовної спільноти, так і джерелом конфліктів, особливо коли вони суперечать загальноприйнятим цінностям або викликають неоднозначні реакції влади та суспільства. У контексті політичних процесів, новітні релігійні течії можуть мати вплив на формування громадянського суспільства, сприяючи або перешкоджаючи демократичним процесам. Їх роль полягає в тому, щоб урізноманітнювати громадський діалог та розвивати певний рівень толерантності й розуміння у суспільстві.

Феномен новітніх релігійних течій в Україні є складним і має багатогранний вплив на різні аспекти життя суспільства. Розуміння їх функціонування та взаємодії з політичною сферою дозволить сформулювати

більш ефективні стратегії співіснування та взаємодії між релігійними групами та державою, забезпечуючи баланс між релігійною свободою, соціальною стабільністю та політичною гармонією.

Серед аспектів діяльності новітніх релігійних течій варто зазначити їхню здатність пропонувати альтернативні концепції духовності та релігійних практик, які відповідають сучасним потребам та цінностям людей. Вони можуть створювати спільноти, які забезпечують підтримку, соціальну інтеграцію та розвиток особистості. Також, ці рухи мають вплив на суспільну атмосферу та політичний контекст, викликаючи дебати, а іноді й конфлікти через свої погляди, які не завжди збігаються з загальноприйнятими цінностями та нормами суспільства. У контексті глобалізації та технологічних досягнень, новітні релігійні течії використовують сучасні засоби комунікації для поширення своїх ідей, що може впливати на культурну ландшафт і взаєморозуміння між різними культурами.

Вивчення аспектів діяльності новітніх релігійних течій допомагає краще зрозуміти їхню роль у сучасному світі та взаємодію з соціальними, культурними та політичними процесами. Це сприяє створенню більш толерантного та розуміючого суспільства, де різноманітність віровчень та поглядів розглядається як джерело багатства та розвитку, а не як причина розділу чи конфліктів.

Державна політика, яка спрямована на моніторинг та регулювання новітніх релігійних течій, відіграє ключову роль у забезпеченні балансу між релігійною свободою та гармонією в суспільстві. Вона базується на потребі забезпечити безпеку, дотримання законів та захист прав людини в контексті динамічного релігійного середовища. Моніторинг новітніх релігійних течій дозволяє державі збирати інформацію про їхню діяльність, спрямовану на оцінку потенційних загроз для громадської безпеки, прав людини та соціальної стабільності. Регулювання в цьому контексті передбачає встановлення механізмів контролю, які не обмежують релігійну свободу, але запобігають можливим негативним наслідкам для суспільства. Ефективна політика

моніторингу та регулювання вимагає відкритого діалогу з представниками різних релігійних спільнот, а також врахування міжнародних стандартів щодо захисту релігійної свободи та прав людини.

Забезпечення балансу між захистом прав і свобод громадян та уникненням можливих загроз для громадської безпеки вимагає уважного аналізу, гнучкості в діях та розуміння важливості збереження різноманітності думок та переконань у суспільстві.

Взаємодія новітніх релігійних течій та громадян супроводжується складною динамікою суспільного реагування та відображенням їхньої діяльності у засобах масової інформації (ЗМІ). Цей процес створює різноманітні взаємозв'язки та відображає різні точки зору щодо впливу цих рухів на суспільство.

ВИСНОВКИ

У сучасному суспільно-політичному полі України функціонують різноманітні нові релігійні рухи, які мають різні віровчення, практики та організаційні структури. Ці рухи представляють широкий спектр ідей та цінностей, від традиційних релігійних до екзотичних і навіть суперечливих.

В роботі було розглянуто різні теоретичні підходи та концепції щодо новітніх релігійних рухів, також описані ключові терміни та теорії, що допомагають розуміти походження та процес становлення новітніх релігійних рухів у сучасному світі. Аналіз розвитку новітніх релігійних відіграє значну роль для подальшого розвитку наукового розуміння та контекстуалізації цього феномену у сучасному релігієзнавстві та соціології релігії.

В період становлення незалежної України, змін зазнав і культурний ландшафт, його різноманітність вражає, зароджувались нові релігійні рухи, змінювались їх особливості та форми існування. Найбільш чітко можна проглянути історію нових релігійних рухів саме після 1991 року, після отримання незалежності держави, тоді активно розпочався безповоротний процес змін релігійного фону української держави. Зараз нові релігійні рухи відіграють різноманітну роль в суспільстві, їх можна диференціювати за ступенем впливу, за характером поширення по території, за форматом діяльності, та за соціальною динамікою населення. Під час становлення та і

зараз вони дають альтернативу традиційним релігійним течіям та сприяють поширенню релігійної плюралістичності. В населення та адептів безпосередньо, новітні релігійні рухи та їх діяльність викликає різноманітні відгуки, як позитивного, так і негативного характеру, часто створюючи цим самим полеміку. Процес розвитку нетрадиційних релігійних рухів на території України чітко розмежовує та наглядно показує динамічні зміни в суспільстві. Активний зріст ступеня толерантності та взаєморозуміння сприяє покращенню та росту рівня взаємин в діяльності та безпосередньо у взаємодії різних релігійних та соціальних спільнот, цим самим збільшуючи різноманітність та сам плюралізм в суспільстві.

Не беручи до уваги ступінь особливості нетрадиційних релігійних рухів, можна з впевненістю зазначити, що вони займають важливе місце, як складова релігійного культурного фону української держави, цим самим стимулюючи розширення релігійного пейзажу та створення нових особливостей у духовних уявленнях сучасного суспільства.

Можна виділити ряд різноманітностей та особливостей різних організацій які діють в середині навітніх релігійних рухів, сьогодні дослідники виділяють два основні системні елементи, які притаманні більшості течій: це відданість та поклоніння харизматичному лідеру та адепти НРР. Ці взаємодії і формують течію як таку. Аналізуючи дослідження західних вчених і порівнюючи їх з українськими дослідженнями можна зазначити, що принципова різниця не була виявлена.

Представлення взаємного наукового методу характеризується назвичайним рівнем узгодження між вченими з багатьох країн. Даний підхід в форматі консенсусу дозволяє сформулювати прозоре розуміння диференціації та організації новітніх релігійних течій як у загальносвітовому так і в місцевому контексті. Завдяки плідній взаємодії українських та українських вчених, їх досвід не тільки вдосконалює загальноприйняті теоретичні рамки, але і підтримує розширення нашого розуміння релігійних явищ сучасності.

Ефект впливу соціокультурних чинників, етнокультурних особливостей та контексту історії на процес формування та поширення новітніх релігійних рухів на території України зробили вагомий внесок у подальшу трансформацію та швидкість пристосування новітніх релігійних течій серед суспільства.

Українські дослідники зробили значний внесок у розвиток досліджень географічного розповсюдження новітніх релігійних течій, прослідковуючи поширення на різних частинах України. Інтердисциплінарний підхід українських дослідників дозволив враховувати різнобічні проблематики, які чинять безпосередній вплив на швидкість та характер поширення новітніх релігійних течій в різних регіонах України.

Числові характеристики розповсюдження новітніх релігійних течій та їх соціальні, культурні та політичні обставини дали можливість зрозуміти проблеми, характер та особливості географії розповсюдження новітніх релігійних течій.

Тенденція, яка спрямована на підвищення обмежуючого фактору розповсюдження має також загальносвітовий характер, і це прямо чинить вплив на швидкість їх поширення. Постійна обережність та стабільність у релігійній сфері є переважаючою, людське життя потребує широкого висвітлення та неперервного інформування, результатом є те, що суспільство ефективно відточують різноманітні захисні механізми. Всебічна заборона новітніх релігійних рухів має тенденцію до зворотнього, посилюється вплив на суспільний монополізм інших релігійних груп.

Сьогодні суспільство повинно бути відкритим до нових релігійних рухів і мати можливість диференціювати очевидні та реальні загрози, а також піддавати засудженню лише ті дії, як в своїй суті несуть порушення прав людини та шкоду суспільству в цілому.

Аналізуючи міжнародну співпрацю у області регулювання діяльності новітніх релігійних течій, можна виявити той факт, що присутні явища обміну досвідом та спільне координування різних заходів, які спрямовані на попередження розповсюдження редикалізації та екстримізму за допомогою релігійних каналів.

Сучасна політика моніторингу та дії щодо регулювання новітніх релігійних течій на території України включає в себе різні чинники, починаючи від прав людини та свобод совісті до порядку та безпеки і постійно вимагає сіпільних дій держави, суспільства та релігійних лідерів. Дані заходи зможуть створити позитивні результати після свого введення, поступове зменшення рівня недовіри та відкидання стереотипів між різними людьми з різноманітними релігійними переконаннями, швидке підвищення рівня толерантності та забезпечення постійного дотримання прав людини. Це призведе до створення найбільш сприятливого внутрішнього середовища, в якому буде проходити розвиток соціальних та духовних активностей людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс : Загальна частина : підручник : у 2 т.: Т. 1. / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Алексєєв Ю. М., Кульчицький С. В., Слюсаренко А. Г. Україна на зламі історичних епох: Державотворчий процес 1985–1999 рр.: Навч. посіб. К.: ЕксОб, 2000. 296 с.
3. Арістова А.М. Міжконфесійні відносини у формах їх вияву. Українське релігієзнавство. 2009. Спецвип. 2. С. 199-213.

4. Бевзенко Л. Релігійність як фактор регуляції соціальної поведінки. Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. К.: ІС НАНУ, 2010. С.431–440.
5. Богданова О., Купріянов В., Сахно Ю. Розділ І. Релігійні переконання та практики. Релігія та цінності українців (науково-публіцистичне видання). К.: Київський міжнародний інститут соціології, Центр «Соціальні індикатори», 2009. С. 8–32.
6. Бондаренко В. Релігійна ситуація в Україні і її перспективи розвитку // Релігія і суспільство в Україні: фактори змін / Матеріали міжнародної конференції 15–16.1998. – К., 1998.
7. Бондаренко В.Д. Теоретичні засади дослідження державноконфесійних відносин. Державно-конфесійні відносини в Україні: вітчизняний та європейський досвід: Збірник наукових матеріалів / Держ. ком. Укр. у спр. нац. та релігій, Нац. пед. університет ім. М.П.Драгоманова; Ред. кол.: В.Андрущенко та ін. К.: Вид-во «Світ Знань», 2009. С. 5-13.
8. Бондарчук П.М. Релігійність населення України у 40-80-х роках ХХ ст.: соціокультурні впливи, особливості, тенденції змін / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2009. 381 с.
9. Борейко Ю. Повсякденні релігійні практики як складова соціальних взаємовідносин. Українське релігієзнавство. 2014. № 71-72. С. 46-53
10. Васьків А. Новітні релігійні течії та рухи як спроба сприйняття «Іншого». *«Релігія в Україні»*. 2010 URL: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/38250/ (дата звернення: 10.09.2023).
11. Виговський Л. Церква як фактор формування громадянського суспільства в Україні. Наука. Релігія. Суспільство. 2004. № 2. С. 187- 193
12. Вишняк О. Динаміка рівня релігійності та змін конфесійної структури громадян України (2003-2013 рр.): методика та результати дослідження // Соціологічні виміри суспільства: зб. наук.праць. Вип. 6 (17). К.: Ін-т соціології НАН України, 2014. С.277-290.

- 13.Вілсон Б. Соціологія релігії. Пер. з англ. М.Хорольської. К.: Наукове видавництво «АКТА», 2002. 344 с.
- 14.Владиченко Л.Д. Україна та Польща: компаративний аналіз відносин між державними і релігійними інституціями: монографія. Канів: Родень, 2014. 368 с.
- 15.Гаврилюк Т. В. Людина в християнській антропології ХХ – ХХІ ст. : Монографія. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 370 с.
- 16.Гнот С. Релігієзнавство: Навчальний посібник. Львів, 2011. 213 с.
- 17.Горохолінська І.В. Демаркація секулярного / постсекулярного в сучасній релігійності: філософський і богословський дискурс. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Київ, 2019. 35 с.
- 18.Дмитрієв А. Релігійні організації як суб'єкти адміністративного права. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.350> (дата звернення 10.10.2023)
- 19.Докаш В., Бочулинський С. Основні форми соціально значущої діяльності християнських конфесій в Україні. Релігія та Соціум. 2012. №1(7). С. 71-77
20. Докаш В.І. Загальне релігієзнавство: Навч. посіб. для студентів ВНЗ. Чернівці: Наші книги, 2012. 152 с.
- 21.Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця ХХ –початку ХХІ ст. Львів: Вид-во УКУ, 2013. 496 с.
- 22.Єленський В. Є. Новітні релігійні рухи – зони занепокоєння / В. Є. Єленський. Людина і світ. 2000. № 9. С. 3–12.
- 23.Єленський В. Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. 419 с.
- 24.Єленський В. Новітні релігійні рухи – зони занепокоєння. Людина і світ. 2000. № 8. С. 2–10. 37 с.
25. Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство. К., 2002. 139 с.
26. Кислюк К.В., Кучер О.М. Релігієзнавство: Навч. посібник. К., 2004. 183 с.

- 27.Коваленко Е. Нові релігійні течії як девіація. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science»), р. 81-88. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2193> (дата звернення: 13.09.2023).
- 28.Колесник І.М. Новітні релігійні течії та рухи: навчально-методичний посібник. Львів, 2016. 152 с.
- 29.Колодний А. Історія релігії в Україні: у 10 т. / за ред. А. Колодного; Київ, 2010. Т. 8: Нові релігії України. 828 с.
- 30.Колодний А. Релігійна карта України на початок 2008 року. Київ: Релігійна панорама. 2008. №2. 3-я стор. обкладинки. 112 с.
- 31.Колодний А. Релігія і церква в незалежній Україні. Том 10. Історія релігії в Україні: У 10-ти т. К.: Світ знань, 2001. Дод.1; Релігійна мережа України 343 с.
32. Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Львів, 2005. С.23-25.
- 33.Кондратьєв А.І. Сучасне релігієзнавство. К., 2011.308 с.
- 34.Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text) (дата звернення: 18.11.2023)
- 35.Косуха П.І. Деструктивність і тоталітарність у релігійній діяльності // Феномен релігії. К.: ін-т філософії НАН України, 1996. 56 с.
- 36.Кривенко Ю. В. Цивільно-правовий статус релігійних організацій: автореф. Дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Одеса, 2007. 20 с.
- 37.Кунгуров І. Релігії орієнталістського напрямку в Україні. Новітні релігії в сучасній Україні. Матеріали круглого столу та науково-практичної конференції. К.: WP 2000. С 13-23.
- 38.Кучера Т. Релігієзнавство: навчальний посібник. К. : КНЕУ. 2016. 95 с.
- 39.Лешан В. Основи релігієзнавства: Підручник. Чернівці: Рута, 2005. 304 с.
40. Лубський В.І. Релігієзнавство: Підручник. К.: Академвидав, 2008. 429 с.

41. Луценко І. Питання класифікації тоталітарних сект та їх значення для протидії злочинності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 211 – 222. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/963a556b-23f7-4508-8244-1afbb4ea367f/content> (дата звернення: 13.09.2023).
42. Малишко В. Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право». Київ, 2005. 18 с.
43. Нові релігійні течії й організації в Україні. URL: https://pidru4niki.com/12701012/religiyeznavstvo/novi_religiyni_techiyi_organizatsiyi_ukrayini (дата звернення: 15.09.2023).
44. Орлов В. Генеза нових релігійних течій у сучасній українській та зарубіжній історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія. 2012. Вип. 1. С. 265–271.
45. Парахонський Б.О., Сьомін С.В. Нетрадиційні релігійні культури як питання національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2000. №1–2. С. 35 – 45.
46. Паращевін М. «Західні» та «східні» цінності в свідомості населення України: конфесійний ракурс. *Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін*. Випуск 3 (17). Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. С. 205–220.
47. Паращевін М. А. Релігія як чинник соціальної інтеграції в умовах сучасної України: теорія та реальність. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 21. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 200–203.
48. Паращевін М. А., Мартинюк І. О. Довіра до церкви як показник її інституціонального впливу. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Збірник наукових праць. 2016. Вип. 69–70. С. 147–158.

49. Паращевін М. Вплив релігійності на поширеність цінності традиціоналізму. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 3. С. 89–101.
50. Паращевін М. Особливості релігійної регуляції в умовах суспільних трансформацій. *Соціальна регуляція поведінки в умовах суспільної нестабільності* / За ред. О. Злобіної. Київ : Інститут соціології НАН України, 2013. С. 222–239.
51. Паращевін М. Оцінка соціальної ролі релігії у функціоналістській соціології. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 7. Київ : Інститут соціології НАН України, 2004. С. 81–97.
52. Паращевін М. Проблеми релігійної регуляції соціальної поведінки. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 3 (14). Київ : Інститут соціології НАН України, 2011. С. 63–75.
53. Паращевін М. Релігійна регуляція соціального життя: минуле і сучасність. *Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи*. II Конгрес САУ: тези доповідей (Харків, 17-19 жовтня 2013 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 113–114.
54. Паращевін М. Релігійність та цінності особистості. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 1 (12). Київ : Інститут соціології НАН України, 2009. С. 327–336.
55. Паращевін М. Релігія в Україні: траєкторія інституційних змін [монографія]. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2017. 362 с.
56. Паращевін М. Релігія і соціальні інтереси особистості та груп: до постановки проблеми. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 2 (13). Київ : Інститут соціології НАН України, 2010. С. 310–321.
57. Паращевін М. Релігія як потенційний чинник толерантності/нетолерантності. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 7 (18). Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 242–252.

- 58.Паращевін М. Рівень толерантності до релігій в українському суспільстві. *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Випуск 8 (19). Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. С. 200–211.
59. Практичне релігієзнавство / За ред. проф. А. Колодного і Л. Филиповича; Нац. акад. наук України, Від-ня релігієзнавства Ін-ту філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. К., 2012. 258 с.
- 60.Присухін С.І. Релігієзнавство. К., КНЕУ, 2005. 98 с.
61. Присухін С.І. Релігієзнавство. Хрестоматія: Навч.-метод. посібник. — К.: КНЕУ, 2010. 132 с.
- 62.Прокоп'єва А. Нові релігійні рухи як форма релігійної організації, шляхи і фактори їх виникнення і функціонування. 2015. Теорет. положення соціол. розвідок. С. 47–51. URL: https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9977/1/socst_2015_2_11.pdf (дата звернення: 08.09.2023).
- 63.Релігійна карта України 2006. URL: <https://www.mukachevo.net/ua/news/view/9822> (дата звернення: 15.09.2023).
- 64.Релігійна мережа України. Таблиця змін за даними на 1 січня відповідного року. Релігійна панорама. 2008. №2. С.62-72.
65. Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив в сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст) / За заг. редакцією А. Колодного і О. Сагана. Київ, 2000. С. 97-100.
- 66.Саган О. Держава і Церква — основні моделі взаємодії. Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії: Науковий щорічник. За заг. ред. д. філос. н.А.Колодного і к. філос. н.В.Єленського. К.: Інститут філософії ім.Г.С.Сковороди НАН України, 1999. С.45–49.
67. Смоленський В.І. Релігієзнавство: Навчальний посібник. Кам'янець-Поділ., 2011. 134 с.
- 68.Сьомін С. В. Міжнародні християнські організації та національна безпека України : монографія. «Гуманітарна політика і духовна культура»; Вип. 5. Київ : НІСД, 1999. 267 с.

- 69.Тігіпко А. Релігійна картина сучасної України: соціологічний аналіз. Український соціум. 2019. № 4 (71). С. 68-82
- 70.Уілсон Б. Соціологія релігії. Київ: Анта. 2002. 343 с.
- 71.Филипович Л. Неорелігії: поява і стосунки з державою. Київ: Рідна школа. 1996. № 2. С. 72–74
- 72.Филипович Л. Нові релігійні течії в Україні в структурі державно-церковних відносин: стан і перспективи. URL: <https://lfilip56.wordpress.com/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D1%82%D0%B5%D1%87%D1%96%D1%97-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8/> (дата звернення: 18.09.2023).
- 73.Филипович Л. Нові релігійні течії в українському соціумі: зміна стратегій. Київ: Українське релігієзнавство. 2009. №50. С.45 – 57.
- 74.Филипович Л. Нові релігійні течії : український контекст (огляд, документи, переклади) . ред. Н. П. Дудар, Л. О. Филипович. К. : Наук, думка, 2000. 132 с.
75. Хамуляк Ю. Передумови виникнення та поширення нових релігійних рухів і сект. URL: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/slovo/2011/966-new-religious-movements-and-sects.html> (дата звернення: 18.09.2023).
- 76.Чекер Р.О. Релігія — основа буття: Навчальний посібник. К., 2008. 213 с.
- 77.Чорнописька В. З. Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення: монографія. Львів : СПОЛОМ, 2020. 424 с.
- 78.Яроцький П.Л. Релігієзнавство (Сучасні релігійні процеси у світі й Україні). К.: Кондор, 2013. 442 с.
- 79.Яртись А.В. Релігієзнавство: Навч. посіб. К.: Знання, 2010. 241 с.
- 80.Bainbridge W., Stark R. The Future of Religion Secularization, Revival and Cult Formation January. Los Angeles: University of California Press. 1986. 600 p. URL:

https://books.google.com.ua/books?id=1TzPyvT2yusC&pg=PP5&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 15.09.2023).

81. Barker E. *New Religious Movements: A Perspective for Understanding Society*. New York and Toronto. The Edwin Mellen Press. 1982. 198 p.
82. Barrett D. *Sects, 'Cults' and Alternative Religions: A World Survey and Sourcebook*: London: Cassell Plc., 1998. 140 p.
83. Beckford J. *New Religious Movements and Rapid Social Change*. SAGE Publications Ltd. 1992. 264 p.
84. Berger P. The Desecularization of the World: A Global Overview. In *The Desecularization of the World. Resurgent Religion and World Politics*. Edited by Peter L. Berger. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company. 1999. pp. 1–18
85. Blonner A. *Reimagining God and Resacralisation*. London: Routledge. 2019. 119 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=zX6YDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT9&ots=0F170peUmb&sig=uu4Zlir7STJy40S8-x62HLwg1S8&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 10.09.2023).
86. Bruce S. *Secularization: In defence of an unfashionable theory*. Oxford University Press, 2011. 32 p.
87. Clarke P. B. *New Religions in Global Perspective: A Study of Religious Change in the Modern World*. New York: Routledge, 2006. 385 p.
88. Daschke D., Ashcraft M. *New Religious Movements: A Documentary Reader*. New York: New York University Press. 2005. 12-13 p.
89. Habermas J. *Religion and Rationality: Essays on Reason, God and Modernity*. Cambridge. Polity Press. 2002. 25p . URL: <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=BsH3CQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&ots=HdgLIHupco&sig=SQQ1Af3oRVJVh->

- [9HtD35aHmAKko&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://ixtheo.de/Record/1619382717) (дата звернення: 10.09.2023).
90. Heelas P. *Challenging Secularization Theory: The Growth of «New Age» Spiritualities of life*. Oxford and Cambridge (Mass.). 1996. 266 p.
91. Heelas P., Woodhead L. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell. . 2005. 224 p. URL: <https://ixtheo.de/Record/1619382717> (дата звернення: 10.09.2023).
92. Lewis J. *Legitimizing New Religions*. New Jersey: Rutgers University Press. 2003. 13 p
93. Lucas P., Robbins T. *New Religious Movements in the Twenty-First Century Legal, Political, and Social Challenges in Global Perspective*. New York: Routledge. 2005. 147 p. URL: <https://www.routledge.com/New-Religious-Movements-in-the-Twenty-First-Century-Legal-Political-and/Lucas-Robbins/p/book/9780415965774> (дата звернення: 13.09.2023).
94. Pinto T., Vilaca H. *New Age and Environment: New Forms of Spirituality and Lifestyle in the Context of Secularization?* URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/4/468> (дата звернення: 10.09.2023).
95. Richardson T. *New Religious Movements in the United States: a Review*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003776868303000106> 1984:32 (дата звернення: 15.09.2023).
96. *Typologies of new religions*. URL: <https://what-when-how.com/religious-movements/typologies-of-new-religions/> (дата звернення: 15.09.2023).
97. Wallis R. *The Elementary Forms of the New Religious Life*. London-Boston-Melbourne-Henley : Routledge&Kegan Paul, 1984. 156 p.
98. Wallis R. *Three Types of New Religious Movements: Readings in the study of New Religious Movements* . Routledge. 1998. 33 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/329636883_Three_Types_of_New_Religious_Movements_Readings_in_the_study_of_New_Religious_Movements (дата звернення: 13.09.2023).

99. Weber M. *The Sociology of Religion*. London: Methuen & Co Ltd. 1965. 380 p.

URL:

<https://ia902908.us.archive.org/11/items/in.ernet.dli.2015.191237/2015.191237.>

[The-Sociology-Of-Religion_text.pdf](#) (дата звернення: 10.09.2023).

100. Wilson B. *The social dimensions of sectarianism: sects and new religious movements in contemporary societ*. Oxford : Clarendon Press. 1990. 210 p.